

CENTAR ZA ŽENSKÉ STUDIJE ZAGREB

**ŽENSKOSTUDIJSKI OBRAZOVNI PROGRAM
2017./2018.**

DRUGI SEMESTAR

FEMINISTIČKA KRITIKA NASILJA

Ženski sud
Marijana Senjak
Maja Mamula
Nikolina Zec

LEZBIJSKI STUDIJI

Leonida Kovač
Lada Čale Feldman
Jasna Jasna Žmak
Sanja Juras
Lepa Mlađenović

FEMINIZAM I POPULARNA KULTURA

Maša Grdešić
Lana Pukanić
Leila Topić
Barbara Gregov

PRAVO I FEMINIZAM

Ivana Radačić

FEMINIZAM, VIZUALNE I IZVEDBENE UMJETNOSTI

Leonida Kovač
Suzana Marjanić
Nataša Govedić
Lada Čale Feldman

FEMINIZAM I KNJIŽEVNOST

Tatjana Jukić
Iva Grgić Maroević
Vesna Barilar
Ingrid Šafranek
Andrea Zlatar Violić

SOCIJALNA POLITIKA I FEMINISTIČKA INTERVENCIJA

Karolina Leaković
Branka Vierda
Mislav Žitko
Domagoj Mihaljević
Lilijana Burcar
Karin Doolan
Danijela Dolenc

FEMINISTIČKA KRITIKA NASILJA

(voditeljica kolegija: Nela Pamuković)

1. ŽENSKI SUD

O ženskome sudu govorit će svjedokinje Milica Miladinović i Jovanka Carević iz Zagreba, Marica Šeatović iz Novske, Mirjana Učakar iz Ptuja i Marija Kovačev iz Novog Bečaja i aktivistkinje Staša Zajović iz Beograda, Nela Pamuković i Rada Borić iz Zagreba te članica međunarodnog sudskog vijeća Vesna Teršelič.

Prvi Ženski sud na teritoriji Europe održan je u Sarajevu od 7. do 10. svibnja 2015. godine, u organizaciji 10 ženskih grupa s prostora bivše Jugoslavije (Pokret Majke enklava Srebrenica i Žepa, Fondacija Cure, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, Centar za žene žrtve rata-ROSA, Centar za ženske studije, Zagreb, Hrvatska, Centar za žensko i mirovno obrazovanje Anima, Kotor, Crna Gora, Savjet za rodnu ravnopravnost, Skopje, Makedonija, Ženski lobi, Ljubljana, Slovenija, Centar za ženske studije i Žene u crnom, Beograd, Srbija). Žene u crnom su tijekom petogodišnjeg procesa organiziranja Ženskog suda bile koordinatorice aktivnosti. Pripreme za Ženski sud trajale su pet godina a uključivale su sastanke, radionice, rasprave organizatorica i aktivistica iz svih država nastalih raspadom SFRJ, te međunarodno priznatih stručnjakinja i teoretičarki. Održan je velik broj radionica i sastanaka sa svjedokinjama, ženama koje su pretrpjele stradanja tijekom ratova i tranzicije na područjima nastalim raspadom SFRJ. Na Ženskom sudu u Sarajevu u 36 svjedokinja iz svih zemalja bivše Jugoslavije (Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo, Makedonija, Slovenija i Srbija) svjedočilo je u pet sesija o svim vrstama nasilja, nepravdi, zločina, kako u ratnom tako i poslijeratnom periodu. Ženskom sudu je prisustvovalo više od 500 osoba iz svih zemalja bivše Jugoslavije, ali i iz: Argentine, Alžira, Palestine, Izraela, SAD, Španjolske, Italije, Švedske, Austrije, Belgije, Velike Britanije, itd. Završni događaj u Sarajevu nije bio kraj procesa, već naprotiv, podsticaj da se iz feminističke perspektive nastavi s kreiranjem novih modela pravde. To je obaveza prije svega prema svjedokinjama, ali i izraz naše odgovornosti prema ogromnom teretu nedavne prošlosti.

I ovaj susret u organizaciji Centra za ženske studije iz Zagreba, Žena u crnom iz Beograda, Centra za žene žrtve rata iz Zagreb predstavlja dio nastavka procesa Ženskog suda - procesa feminističke etike brige i odgovornosti.

O radu i iskazima svjedokinja na Ženskome sudu u Sarajevu snimljen je film u trajanju od 50 minuta koji će biti prikazan u okviru predstavljanja Ženskog suda. Govornice su svjedokinje stradanja i nepravdi iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova, Makedonije i Crne Gore.

Iskazi žena u filmu su znatno skraćeni, ali oni ukazuju na:

- nasilje na etničkoj osnovi / institucionalno nasilje i represija na razini društva
- militarističko nasilje / rat protiv civila i represija zbog otpora prisilnoj mobilizaciji
- kontinuitet rodno utemeljenog nasilja / ratni zločin silovanja, muško nasilje nad ženama i politička represija nad braniteljicama ljudskih prava
- ekonomsko nasilje nad ženama / privatizacija kao zločin nad ženama i život u ekonomskoj oskudici.

2. MARIJANA SENJAK: SEKSUALNO NASILJE NAD ŽENAMA U RATU

Obavezan tekst za čitanje:

Međunarodni protokol o dokumentovanju i istraživanju seksualnog nasilja u sukobima (Foreign & Commonwealth Office, 2014.)

Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu (NN 64/15)

O predavačici:

Marijana Senjak je feministička psihologinja, terapeutkinja i aktivistkinja u području traume seksualnog nasilja i zagovaranja prava žena koje su preživjele seksualno nasilje u ratu. Obrazovala se na specijalističkom studiju traumatske psihologije na Sveučilištu New York. Suosnivačica je Centra za terapiju žena Medica Zenica i Centra za psihološku pomoć u ratu, Zenica, BiH. Bila je konzultantica na scenariju nagrađenog bosanskog filma „Grbavica“ i

koordinatorica kampanje „Za dostojanstvo preživjelih“ kojom je prepoznat status civilnih žrtava rata ženama koje su preživjele ratna silovanja. Predavačica je, edukatorica i konzultantica na pitanjima seksualnog nasilja u ratu.

3. MAJA MAMULA: FEMINISTIČKA KRITIKA NASILJA

Nasilje prema ženama je najekstremniji oblik kršenja ženskih ljudskih prava. Brojni njegovi oblici još uvijek su neprepoznati i nesankcionirani, a žene koje su preživjele nasilje zbog brojnih razloga ga ne prijavljuju. Najveći dio osoba iz nadležnih institucija ne razumije i ne priznaje rodnu perspektivu koje leže u osnovi nasilja prema ženama (nasilje u obitelji i seksualno nasilje), nema dostatnu edukaciju, a uočljiv je i nedostatak motivacije za daljnje specijalizirane edukacije i usavršavanje. Društvo u cjelini u pravilu i dalje stigmatizira žene koje doživljavaju nasilje, prebacujući odgovornost za proživljeno s počinitelja na njih. Organizacije civilnog društva koje su posvećene radu sa ženama koje su doživjele nasilje godinama vode iste borbe u nastojanjima za unaprjeđenje javnih politika, zakonodavstva, pružanje što kvalitetnije pomoći i podrške ženama koje su doživjele nasilje, ali i borbe za priznavanje njihove važnosti i uloge u suzbijanju nasilja prema ženama, kao i za vlastiti opstanak u cilju nastavka svog rada.

Kroz predavanja upoznat ćemo se s različitim teorijskim perspektivama koje preispituju uzroke nasilja prema ženama, s naglaskom na feminističke teorije. Upoznat ćemo se sa najčešćim oblicima, dostupnim izvorima o rasprostranjenosti nasilja, razlozima neprijavlivanja nasilja, njegovim posljedicama, kao i mogućim oblicima pomoći i podrške ženama koje su preživjele nasilje. Naglasak će biti na pozitivnim promjenama u suzbijanju nasilja prema ženama, ali i nužnim koracima koji predstoje na tom putu.

Ciljevi predavanja su:

- upoznavanje s problemom nasilja prema ženama kao osnovnom mehanizmu u održavanju rodne neravnopravnosti, njegovom sveprisutnošću i neprepoznavanjem;
- razumijevanje položaja žene koja je preživjela nasilje u kontekstu našeg društva i rada nadležnih institucija, razlozi neprijavlivanja nasilja i dugotrajnog podnošenja nasilja;

- upoznavanje i razumijevanje posljedica nasilja nad ženama;
- ukazivanje na sustavne greške unutar različitih teorijskih pristupa koje negiraju rodnu perspektivu i promatraju nasilje prema ženama neovisno o širem društvenom kontekstu (patologija pojedinca/ke vs. strukturalni problem);
- promicanje feminističkog pristupa u razumijevanju problema i pružanju odgovarajuće podrške ženama koje su preživjele nasilje.

Obavezni tekstovi za čitanje:

Weygandt White, J., Bondurant, B. and Donat P.L.N. (2004.). Violence against Women. In: Crawford, M. and Unger, R. (ed.). Women and gender: A feminist psychology (4rd Ed.). New York: McGraw-Hill.

Ostala literatura:

Barada, V. i Jelavić, Ž. (ur.) (2004.). UOSTALOM, DISKRIMINACIJU TREBA DOKINUTI!: Priručnik za analizu rodnih stereotipa. Zagreb: Centar za ženske studije.

Brownmiller, S. (1995.): Protiv naše volje. Zagreb: Zagorka.

Bukvić, A. (ur.) (2008.). Priručnik za rad sa ženama sa traumom muškog nasilja – feministički pristup. Beograd: Autonomni ženski centar.

Hanmer, J. and Maynard, M. (ed.) (1991.). Women, Violence and Social Control. Humanities Press International, Inc.

Hanmer, J. and Itzin, C. (2000.). Home Truths About Domestic Violence - Feminist influences on policy and practice. Routledge Press, London and New York.

Herman, J. L. (1996.). Trauma i oporavak. Zagreb: Ženska infoteka.

Kelly, L. and Radford, J. (1996.). „Nothing Really Happened": The Invalidation of Women's Experiences of Sexual Violence. In: Hester, M., Kelly, L. and Radford, J. (1996.). Women, Violence and Male Power. Open University Press, Buckingham.

Kelly, L. (2008.). Preživjeti seksualno nasilje. Zagreb: Ženska soba i Kruzak.

Mamula M. i Komarić, N. (ur.) (2005.). Seksualno nasilje – teorija i praksa. Zagreb: Ženska soba.

Mamula, M. (2005.). Nasilje protiv žena. U: Singer, M. (ur.) Kriminologija delikata nasilja – Nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje, (str.217-247). Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Mamula, M. (2010.). Žrtve seksualnog nasilja. U: Mužinić, L. i Vukota, LJ. (ur.) Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice, (str. 227-247). Zagreb: Medicinska naklada i Psihijatrijska bolnica Vrapče.

Mamula, M., Vukmanić, M., Hojt, A. i Zore, P. (2011.). Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000.-2010. Zagreb: Ženska soba.

Mamula, M. (2014.). Žrtve nasilja u obitelji. U: Brajša-Žganec, A.; Lopižić, J. i Penezić, Z. (ur.) *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Zagreb. Hrvatsko psihološko društvo i Naklada Slap, 395-418.

Mamula, M., Zore, P. i Tukara-Komljenović, J. (2016.). Organizacije civilnog društva kao ključni akteri u suzbijanju nasilja nad ženama. Zagreb: Ženska soba.

Tjaden, P. and Thoennes. N. (2000.). Full report of the Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence Against Women: Findings From the National Violence Against Women Survey. National Institute of Justice, U.S. Department of Justice.

O predavačici:

Maja Mamula je feministkinja, aktivistkinja i psihologinja, sa više od 20 godina iskustva u direktnom radu na području suzbijanja nasilja prema ženama i rodne ravnopravnosti. Završila je studij psihologije na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu (1994.), gdje je i magistrirala na temi iz područja ljudske seksualnosti (2000.) i doktorirala na temi roda, nasilja i seksualnosti (2012.). Glavno područje njenog djelovanja je problematika seksualnog nasilja, rodno uvjetovanog nasilja i seksualnosti, na čemu radi predano u okviru Ženske sobe – Centra za seksualna prava (od 2003.). U svom radu prepoznata je kao jedna od vodećih predavačica o problematici seksualnog nasilja, istraživačica i pokretačica javnih politika vezanih uz suzbijanje seksualnog nasilja. Od 2001. predaje na Hrvatskim studijima (izborni kolegij *Psihologija spolnosti*) i u Centru za ženske studije (*Nasilje nad ženama i Tijelo i seksualnost – privatno i političko*). Od 2007. do 2013. godine vodila je u Osijeku na

Filozofskom fakultetu, Odjelu za psihologiju izborne kolegije *Psihologija spolnosti i Psihologija roda i spola*. Osnivačica je i bivša pročelnica Sekcije za psihologiju seksualnosti i psihologiju roda Hrvatskog psihološkog društva. Članica je i/ili predsjednica brojnih radnih tijela, grupa i povjerenstava vezano uz rodno uvjetovano nasilje, seksualno nasilje, nasilje u obitelji i ravnopravnost spolova. Za svoj rad dobila je i priznanje Hrvatskog društva za zaštitu i unaprjeđenje mentalnog zdravlja Hrvatskog liječničkog zbora za svekoliki doprinos zaštiti i unaprjeđenju mentalnog zdravlja (2010.), nagradu Gradske skupštine Grada Zagreba „Zagrepčanka godine“ za afirmaciju žena i zaštitu ženskih ljudskih prava (2010.) i nagradu Hrvatskog psihološkog društva „Marulić: Fiat Psychologia“ za osobito vrijedan doprinos razvitku i promicanju hrvatske primijenjene psihologije (2010.). Do sada je objavila 8 knjiga, 7 priručnika, ima poglavlja u 20 knjiga iz područja seksualnog nasilja i seksualnosti, 3 znanstvena i 16 stručnih radova. Izlagala je na više od 40 domaćih i međunarodnih konferencija i kongresa.

4. NIKOLINA ZEC: PORNOGRAFIJA

Pornografija je jedan od najutjecajnijih propagandnih kanala muškog nasilja protiv žena čiji sadržaj, s izrazito konzistentnim temama, proizvode i u najvećoj mjeri koriste muškarci. Kategorije sadržaja dva najposjećenija pornografska sitea - XHamster i Pornhub - otkrivaju tužan uzorak beskrajnih scenarija muške dominacije i ženske podređenosti, kategorizirane po specifičnim činovima, dijelovima tijela, rasi i dobi. Osim izravnih oblika nasilja u samoj produkciji, *pornografija*, u svijetu u kojem je nasilje prema ženama nesagledivih razmjera, rezultira naturalizacijom i normalizacijom nasilja.

Predavanje se sastoji od dva dijela. U prvom dijelu polaznice će dobiti osnovne informacije o pojmovnom značenju i moći imenovanja u historijskom kontekstu, sadržaju i ulozi pornografije te elementima društvene subordinacije u patrijarhalnom društvu. Govorit će se i o kapilarnom ulasku pornografije u mainstream kulturu te o njenom utjecaju na održavanje tradicionalnog shvaćanja ženske ljepote, ženstvenosti i seksualnosti. U drugom dijelu predavanja biti će prikazan dokumentarni film ***Pornland – kako je pornografija ukrala našu seksualnost*** u trajanju od 35 minuta i diskusija s polaznicama.

Cilj predavanja:

- potaknuti sudionice na kritičko promišljanje o temi predavanja.

Obavezna literatura :

Andrea Dworkin ; Pornography - Men Possessing Women

<http://www.zenska-udruga-izvor.hr/wp-content/uploads/2017/11/A-Dworkin-o-De-Sadeu.pdf>

Sheila Jeffreys; *The industrial vagina*

Međunarodna politička ekonomija pornografije

Ana J. Bridges, Robert Wosnitzer, Erica Scharre; Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update (2010)

http://citation.allacademic.com//meta/p_mla_apr_research_citation/1/7/0/5/2/pages170523/p170523-1.php

Dodatna literatura:

Sheila Jeffreys; Beauty and Misogyny – Harmful cultural practices in the west

Gail Dines; Pornland – How porn has hijacked our sexuality

NIKOLINA ZEC: PROSTITUCIJA

Kroz ovo predavanje polaznice će dobiti osnovne informacije o jednoj od najstarijih patrijarhalnih institucija koja počiva na kontinuumu muškog seksualnog nasilja i predstavlja oblik nasilja protiv žena i djevojčica koji postoji zahvaljujući seksualnim i ekonomskim privilegijama koje uživaju muškarci. Govorit će se o sistemu prostitucije koji izrabljuje ekonomske, seksualne i fizičke ranjivosti osoba u najnepovoljnijem položaju, a to su u najvećoj mjeri žene i djevojčice. Ukazat će se na vezu sistema prostitucije s drugim

patrijarhalnim projektima kao što su (neo)kolonijalizam, rasom, etnicitetom, nacijom, kastom, klasom te kontrolom i segregacijom putem neizvjesnih statusa (materijalnih, zakonskih) i državljanstva. Bit će dan pregled zašto je sistem prostitucije nespojiv s temeljnim ljudskim pravima i zašto u potpunosti onemogućava seksualnu autonomiju ženama i pristup seksualnim i reproduktivnim pravima, delegitimizirajući seksualnu želju žena u prostituciji i podčinjavanjem žena i djevojčica, unutar i izvan tržišta seksa, rodnim očekivanjima performativne ženske seksualnosti.

S polaznicama će se razgovarati i o vezi između prostitucije i trgovanja ženama, a bit će prikazan i jedan kraći dokumentarni film.

Cilj predavanja:

- potaknuti sudionice na kritičko promišljanje o temi predavanja.

Obavezna literatura:

Sheila Jeffreys; *Ideja prostitucije*

Vodič kroz UN Konvenciju iz 1949. godine o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanja prostitucije drugih

<https://ukinimoprostituciju.wordpress.com/2016/12/13/vodic-kroz-un-konvenciju-iz-1949-godine-o-suzbijanju-trgovanja-osobama-i-iskoristavanja-prostitucije-drugih/>

18 mitova o prostituciji

<http://www.petra-nvo.net/index.php/edukacija/tekstovi/34-18-mitova-o-prostituciji>

Sheila Jeffreys; *The industrial vagina; The political economy of the global sex trade (prijevod poglavlja Vojna prostitucija i uspostavljanje sistema prostitucije)*

Kajsa Ekis Ekman; *Being and being bought (prijevod poglavlja Industrija je rođena)*

Rachel Moran; *Paid for : My journey through prostitution (prijevod teksta Prostitucija i komercijalna vrijednost mladosti)*

<https://ukinimoprostituciju.wordpress.com/2017/01/27/prostitucija-i-komercijalna-vrijednost-mladosti/>

Ingeborg Kraus: *Prostitucija je u suprotnosti sa idejom o jednakosti između muškaraca i žena*

Huschke Mau; *Što čini izlazak iz prostituciju tako teškim?*

<https://huschkemau.de/hr/2017/10/06/sto-cini-izlazak-iz-prostituciju-tako-teskim/>

Huschke Mau; *Intervju*

<https://huschkemau.de/hr/2017/10/20/francine-sporenda-intervjuira-huschke-mau/>

Julie Bindel; *The Pimping of Prostitution : abolishing the sex work myth* – Queer obrana trgovine seksom

Dodatna literatura:

Julie Bindel : *The Pimping of Prostitution : abolishing the sex work myth*

Melissa Farley, Julie Bindel i Jacqueline M. Golding; *Men who buy sex (Who they buy and what they know)*

http://www.eavesforwomen.org.uk/Documents/Recent_Reports/Men%20Who%20Buy%20Sex.pdf

Roger Matthens, Helen Easton, Lisa Young i Julie Bindel; *Exiting prostitution*

Gunilla S. Ekberg : *Swedish laws, policies and interventions on prostitution and trafficking in human beings (an overview); 2015.*

Evaluation of Sweden legislation criminalising the buying of sexual services; 2010.

<http://www.turnofftheredlight.ie/wp-content/uploads/2011/02/Swedish-evaluation-summary.pdf>

Evaluation of Norwegian legislation criminalising the buying of sexual services; 2014.

<http://www.eu-norway.org/news1/Evaluation-of-Norwegian-legislation-criminalising-the-buying-of-sexual-services/#.V9-8HjXD5v2>

Video :

Survivors Speak! <https://www.youtube.com/watch?v=-KaBON6fIEc>

Turn Off the Red Light <http://www.turnofftheredlight.ie/videos/>

Web stranice :

European women's lobby <http://www.womenlobby.org/-together-for-a-europe-free-from-?lang=en>

Coalition against trafficking in women <http://www.catwinternational.org/>

Ženska mreža Hrvatske <http://www.zenska-mreza.hr/>

Mreža Petra <http://www.petra-nvo.net/>

O predavačici:

Rođena 1982. u Osijeku. Feministička pravница usidrena u Ženskoj udruzi „IZVOR“ u Tenji u kojoj vodi besplatno pravno savjetovalište kroz koje je svakodnevno sa ženama koje su preživjele sve oblike muškog nasilja, uključujući prostituciju i pornografiju.

LEZBIJSKI STUDIJI

(voditeljica kolegija: Nataša Medved)

1. LEONIDA KOVAČ: NASLJEĐE GETRUDE STEIN U PROCESIMA SUBVERZIJE HETERONORMATINIH IDENTITETA

Predavanje se bavi prešućenim utjecajem performativnog pisma avangardne književnice Gertrude Stein (1874.-1946.) na teorijske postavke o performativnosti identiteta koje filozofkinja Judith Butler krajem 20. stoljeća argumentira iterativnošću, te citatnostšću norme u procesima subverzije koherentnih, odnosno heteronormativnih identiteta. Kao analogiju dvojnog, tranzitivnog “identitetu” ekspliciranom tekstom *Autobiografija Alice B. Toklas* navodim niz performativnih fotografija koje su francuske nadrealističke umjetnice Claude Cahun (1894.-1954.) i Marcel Moore (1892.-1872.) proizvele od početka do sredine 20. stoljeća.

Literatura:

Gertrude Stein. *Geography and Plays*, The Four Seas Company Publishers, Boston, Ma., 1922
(<https://www.gutenberg.org/files/33403/33403-h/33403-h.htm>)

Gertrude Stein. *Look at Me Now and Here I Am: Writings and Lectures 1909 – 1945*,
Peter Owen Publishers, London, 2004.

Gertrude Stein. *Autobiography of Alice B. Toklas*, Penguin Books, London, 2001.

Judith Butler. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge, New York
and London, 1990.

Judith Butler. *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*, Routledge, New York &
London, 1993.

Louise Downie (ured.). *Don't Kiss Me: The Art of Claude Cahun and Marcel Moore*, Aperture
& Jersey Heritage Trust, 2006.

O predavačici:

Leonida Kovač je povjesničarka i teoretičarka umjetnosti, kustosica te izvanredna profesorica na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Koncipirala je i realizirala tridesetak autorskih izložbi, bila je povjerenica i kustosica hrvatskog paviljona na Bijenalu suvremene umjetnosti u São Paulu (2002.) i na Bijenalu u Veneciji (2003.). Od 2002. - 2005. bila je izabrana potpredsjednica Međunarodne udruge kritičara umjetnosti - AICA. Objavila je sljedeće knjige: *Konteksti*, Naklada Meandar, Zagreb, 1997., *Kodovi identiteta*, Naklada Meandar, Zagreb, 2001., *Edita Schubert*, Horetzky, Zagreb, 2001., *Relacionirane stvarnosti*, Meandarmedia, Zagreb, 2007., *Gorki Žuvela: Izmislite sebe*, Gliptoteka HAZU, Zagreb, 2009, *Anonimalia: Normativni diskurzi i samoreprezentacija umjetnica 20. stoljeća*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2010., *U zrcalu kulturalnog ekrana: Jagoda Kaloper*, Hrvatski filmski savez, Zagreb, 2013., *Tübingenska kutija: Eseji o vizualnoj kulturi i biopolitici*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2013., *Edita Schubert: Retrospektiva*, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2015.

2. LADA ČALE FELDMAN: MONIQUE WITTIG

Susret će se organizirati kao diskusija na predlošcima, odlomcima prevedene studije *Hetero-um i drugi eseji*, koji zastupaju nominalno odvojene no zapravo međusobno ovisne interese Monique Wittig za filozofiju i politiku s jedne, te estetiku, poglavito književnost, s druge strane. Važnost autoričine misli nastojat će se smjestiti u kontekst kolegija, budući da se Wittig i sama kritički poziva na de Beauvoir i *Drugi spol*, dok kasnije ambivalentno figurira u Butler, koja njezinu opciju i vrednuje i izričito osporava u svojim *Nevoljama s rodom*. Zatim će se u radu na tekstovima raspravljati o autoričinoj valorizaciji marksizma i isticanju njegovih ograničenja, o odbacivanju heteroseksualnog društvenog ugovora, ali i o brojnim njezinim kontroverznim tvrdnjama, poglavito onima koji se tiču zagovora lezbijskog identiteta.

Literatura:

„Ženom se ne rađa” i „O društvenom ugovoru”, u: *Hetero-um i drugi eseji*, Zagreb, 2010, 8-19 i 29-40.

„Stajalište: opće ili pojedinačno?” i „Trojanski konj”, u: *Hetero-um*.

O predavačici:

Lada Čale Feldman (Zagreb, 1963.) Završila je studij komparativne književnosti i francuskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na kojem je iz spomenutih studijskih grupa magistrirala (1990.) i doktorirala (1994.) filologiju, s teatrološkim i teatrološko-folklorističkim temama. Od 1991. radi u Institutu za etnologiju i folkloristiku, a od 2005. na Odsjeku za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu, kao redovita profesorica na katedri za teatrologiju i sudionica znanstvenih projekata. Članica niza književnih i teatroloških udruženja u Hrvatskoj, svojedobna predsjednica Hrvatskog semiotičkog društva. Za svoj rad dobila je nagradu «Petar Brečić» (2002), nagradu «Martin Stevens» međunarodnog udruženja za studij srednjovjekovnog i renesansnog kazališta (s Maxom Harrisom, 2005), te godišnju nagradu Filozofskog fakulteta u Zagrebu (2009). Osim šezdesetak znanstvenih radova, objavila je sljedeće knjige: *Brešanov teatar. Aspekti Brešanove dramaturgije*, Zagreb: Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, 1989; *Teatar u teatru u hrvatskom teatru*, Zagreb: Naklada MD i Matica hrvatska, 1997; *Mali*

leksikon hrvatske književnosti (& Vlaho Bogišić, Dean Duda, Ivica Matičević), Zagreb: Naprijed, 1998; Euridikini osvrti, Naklada MD i Centar za ženske studije, 2001; Femina ludens, Disput, 2005; U kanonu. Studije o dvojništvu (s Moranom Čale), Disput, 2008; Uvod u feminističku književnu kritiku (s Anom Tomljenović), Leykam International, 2012.

3. JASNA JASNA ŽMAK: LEZBIJSKE KNJIŽEVNOSTI

Kao što množina u njegovu naslovu sugerira, cilj ovog kolegija je otvaranje višestrukih problemskih perspektiva koji koncept tzv. lezbijske književnosti u sebi nosi, a koje su inherentno vezane uz šire problemsko polje lezbijskog identiteta i načine njegova opstojanja u širem društvenom polju. Ispitujući modalitete povijesne (ne)vidljivosti lezbijskog književnog stvaralaštva i njegovu poziciju unutar institucionalnih, prije svega, obrazovnih okvira, te analizirajući njegov odnos naspram tzv. ženske književnosti, kolegij će trasirati različite literarne oblike manifestiranja lezbijstva u književnosti, posebnu pažnju stavlajući na domaći književno-kulturni kontekst.

preporučena literatura

strana teorija, selekcija originala

Norman W. Jones: *Gay and Lesbian Historical Fiction: Sexual Mystery and Post-Secular Narrative*, New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Jodie Medd (ur): *The Cambridge Companion to Lesbian Literature*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

Joanne Passet: *Sex Variant Woman: The Life of Jeanette Howard Foster*, New York: Naiad Press, 1985.

strana esejistika, dostupni prijevodi

Audre Lorde [Odre Lord]: *Sestra autsajderka: eseji i govori*, Beograd: Feministička 94, 2001. (prev. Dragana Starčević) <http://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Odri-Lord-Sestra-autsajderka.pdf>

Adrienne Rich: *O lažima, tajnama i šutnji: izabrani tekstovi: 1966-1978*, Zagreb: Ženska infoteka, 2003. (prev. Miloš Đurđević)

Susan Sontag: *Ponovno rođena – dnevnic i bilješke, 1947.-1963.*, Zagreb: Domino, 2011. (prev. Borivoj Radaković)

Gertrude Stein: *Autobiografija Alice B. Toklas*, Koprivnica: Šareni dućin, 2012. (prev. Mate Maras)

Monique Wittig: *"Hetero" um i drugi eseji*, Zagreb: Kontra, 2010. (prev. Katmerka Kurtović)

Virginia Woolf: *Pisma Viti*, Zagreb: Centar za ženske studije, 2008. (prev. Marina Leustek)

članci

Maša Grdešić: "Ženska književnost", univerzalnost i razlika, *MUF*, 2015.

<http://muf.com.hr/2015/06/12/zenska-knjizevnost-univerzalnost-i-razlika/>

Antonela Marušić: 25 godina lezbijskog pokreta: od Lila inicijative i ratnih godina do anarhističkih dana, *CroL*, 2014. <https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/6268-25-godina-lezbijskog-pokreta-od-lila-inicijative-i-ratnih-godina-do-anarhistickih-dana-kontre>

Natalija Iva Stepanović: Ljubav u doba socijalizma i ostale queer romanse Sarah Waters, *MUF*, 2017. <http://muf.com.hr/2017/11/17/ljubav-u-doba-socijalizma-i-ostale-queer-romanse/>

Bonnie Zimmerman: What Has Never Been: An Overview of Lesbian Feminist Literary Criticism, *Feminist Studies* Vol. 7, No. 3 (Autumn, 1981), pp. 451-475

Ivana Mihaela Žimbek: Zapetljano pripovijedanje: "Fun Home" Alison Bechdel, *MUF*, 2015.

<http://muf.com.hr/2015/10/02/zapetljano-pripovijedanje-fun-home-alison-bechdel/>

Jasna Žmak: Gdje je nestalo autanje?, *Kulturpunkt*, 2011.

<http://www.kulturpunkt.hr/content/gdje-je-nestalo-outanje>

strana fikcija, strip i poezija, dostupni prijevodi

Alison Bechdel: *Fun Home: obiteljska tragikomediya*, Zagreb: Fibra, 2015. (prev. Tatjana Jambrišak)

Michael Cunningham: *Sati*, Zagreb: Algoritam, 2002. (prev. Blanka Pečnik-Kroflin)

Emily Dickinson [Emili Dikinson]: *Poezija*, Sarajevo: Svjetlost, 1988. (prev. Jasna Levinger & Marko Vešović)

Erica Fischer: *Aimee & Jaguar: ljubavna priča, Berlin, 1943.*, Zagreb: Ženska infoteka (prev. Jasna Dakić)

Fannie Flagg: *Pohane zelene rajčice u Gostionici Whistle Stop*, Zagreb: Mozaik knjiga, 2005. (prev. Ljiljana Šćurić)

Borivoj Radaković (ur.): *Dvije: antologija lezbijske poezije*, Zagreb: Perun, 1994.

Sapfo: *Lirika*, Zagreb: Naklada Jurčić, 2014. (prev. Ton Smerdel)

Gertrude Stein [Gertruda Stejn]: *Melankta: i druge mogu kao ona*, Beograd: Rad, 1956. (prev. Božidar Marković)

Brian K. Vaughan: *Y, posljednji muškarac na svijetu*, Zagreb: Fibra, 2013. (prev. Tatjana Jambrišak)

Sarah Waters: *Noćna straža*, Zagreb: VBZ, 2007. (prev. Petar Vujačić)

Sarah Waters: *Varalice*, Zagreb: VBZ, 2009. (prev. Radha Rojc-Belčec)

Jeanette Winterson: *Naranče nisu jedino voće*, Zagreb: Andrijići, 1998. (prev. Jelena Varezić)

Jeanette Winterson: *Knjiga mog kompjutera*, Zagreb: Vuković & Runjić, 2004. (prev. Ozren Milat)

Virginia Woolf: *Orlando: životopis*, Zagreb: Vuković & Runjić, 2000. (prev. Jasenka Šafran)

strana fikcija, esejistika i strip, selekcija originala

Alison Bechdel: *Dykes to Watch Out For* (1983-2008)

Kate Bornstein: *Gender Outlaws: The Next Generation* (2010)

Rita Mae Brown: *Rubyfruit Jungle* (1973)

Maureen Duffy: *The Microcosm* (1966)

Leslie Feinberg: *Stone Butch Blues* (1993)

Radclyffe Hall: *The Well of Loneliness* (1928)

Claire Morgan: *The Price of Salt* (1952) / Patricia Highsmith: *Carol* (1990)

Maggie Nelson: *The Argonauts* (2015)

Ali Smith: *Girl Meets Boy* (2007)

Alice Walker: *The Color Purple* (1982)

Sarah Waters: *Tipping the Velvet* (1998)

Jeanette Winterson: *Sexing the Cherry* (1989)

Monique Wittig: *The Lesbian Body* (1973)

domaća fikcija, esejistika i poezija

Aida Bagić: *Ako se zovem Sylvia*, Zagreb: Aora komunikacije, 2007.

Dragoslava Barzut (ur.): *Pristojan život: lezbejske kratke priče sa prostora Ex Yu*, Beograd: Labris, 2012.

Marija Buretić – Bogović: *Ljubičice i bič: ispovijed žene sklone ženama*, Zagreb: Pavičić Press, 1996.

Zvonimir Dobrović & Gordan Bosanac: *Usmena povijest homoseksualnosti u Hrvatskoj*, Zagreb: Queer Zagreb, 2007.

Lejla Kalamujić: *Zovite me Esteban*, Zagreb: Sandorf, 2017.

Mirko Kovač: *Malvina: životopis Malvine Trifković*, Zagreb: Fraktura, 2007.

Ivana Kovačić: *Parabajka*, Zagreb: Zigo, 2013.

Sanja Sagasta: *Sapfino ogledalo*, Zagreb: AGM, 2005.

Mima Simić (& Ivana Armanini): *Pustolovine Glorije Scott*, Zagreb: AGM, 2005.

Nora Verde: *Posudi mi smajl*, Zagreb: Meandarmedia, 2010.

Ajla Terzić: *Mogla je biti prosta priča*, Zagreb: Sandorf, 2011.

Suzana Tratnik: *U svojem dvorištu*, Zagreb: Kontra, 2011. (prev. Ksenija Habek)

Jasna Jasna Žmak: *Moja ti*, Zagreb: Profil, 2015.

domaći fanzini

Just a Girl #1, Zagreb: Because Press, 1998. <http://www.fanzini.hr/wp-content/uploads/Just-a-girl-1.pdf>

Just a Girl #2, Zagreb: Because Press, 1999. <http://www.fanzini.hr/wp-content/uploads/Just-a-girl-2.pdf>

filmske & TV adaptacije

Jon Avnet: *Fried Green Tomatoes*, 1991.

Stephen Daldry: *The Hours*, 2012.

Max Färberböck: *Aimée & Jaguar*, 1999.

Tim Fywell: *Affinity*, 2008.

Todd Haynes: *Carol*, 2011.

James Kent: *The Secret Diaries of Miss Anne Lister*, 2010.

Beeban Kidron: *Oranges Are Not the Only Fruit*, 1990.

Richard Laxton: *The Night Watch*, 2011.

Radley Metzger: *Therese and Isabelle*, 1968.

Chan-wook Park: *Handmaiden*, 2016.

Sally Potter: *Orlando*, 1992.

Leontine Sagan: *Mädchen in Uniform*, 1931.

Geoffrey Sax: *Tipping the Velvet*, 2002.

Aisling Walsh: *Fingersmith*, 2005.

William Wyler: *The Children's Hour*, 1961.

O predavačici

Jasna Jasna Žmak dramaturginja je, spisateljica i scenaristica. Diplomirala je dramaturgiju na Akademiji dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu gdje od 2012. godine radi kao umjetnička novakinja. Objavila je jednu proznu knjigu (*Moja ti*, Profil, 2015), dva teksta za izvedbu (*Samice*, INK, 2011; *Istovremeno drugi*, Emanat, 2012), niz kratkih priča i kritičkih tekstova. Završila je obrazovni program Centra za ženske studije 2010. godine. Surađuje s portalima *MUF*, *Libela* i *VoxFeminae*.

4. SANJA JURAS: LEZBIJSKI AKTIVIZAM

Predavanje će se baviti povezanošću feminističkog i lezbijskog odnosno LGBT pokreta, kao i razvojem lezbijskog aktivizma u Hrvatskoj. Istražit ćemo različita područja lezbijske tematike od osnovnih pojmova, identiteta, sve do aktivizma i pravnih pitanja. Cilj predavanja je edukacija polaznica programa Ženskih studija kako bi same mogle podržavati i zalagati se za zaštitu prava lezbijki, gejeva, biseksualnih i transrodnih (LGBT) osoba.

Obavezna literatura:

Wittig, Monique: Hetero um i drugi eseji („Ženom se rađa“, 7.-18. str.)

Rich; Adrienne: Prisilna heteroseksualnost i lezbijska egzistencija (25.-35 str.)

Ostala literatura:

Abelove, Barale, Halperin: Lesbian and Gay Studies Reader

Adrienne Rich: Prisilna heteroseksualnost i lezbijska egzistencija

Audre Lorde: Sestra autsajderka

Joan Nestle: Politika butch i femme, Pismo mojoj zajednici, Dar dodira

Nataša Velikonja, Tatjana Greif (2012): Kronologija 1987-2012 s predzgodovino

Dorino Manzin, Sanja Juras: Izvještaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba u 2002. godini

Sanja Juras: Izvještaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba u Hrvatskoj u 2015. godini

Tatjana Greif: Na begu pred terorjem normalizacije

Sanda Brumen: LGBT tematika u udžbenicima za osnovnu i srednju školu

Jasna Petrović: Nevidljivi radnici

O predavačici:

Sanja Juras je koordinatorica Lezbijske grupe Kontra (od 2002.) i Kontrinog pravnog tima koji pruža direktnu pravnu pomoć LGBT osobama i zagovara bolju zaštitu ljudskih prava LGBT osoba. Također je koordinatorica Ženske mreže Hrvatske – feminističke političke mreže 30 organizacija iz različitih dijelova Hrvatske, članica je Europskog ženskog lobija (od 2007.), ECSOL-a (Europska mreža pravnika koji se bave zakonodavstvom koje pokriva LGBT osobe, od 2011.). Zagovarala i kreirala mnoge amandmane u zakonima i pravnim dokumentima koji se tiču prava LGBT osoba, usvojene od strane Hrvatskog sabora.

5. Lepa Mladjenović: MODERNE AMAZONKE – OSVETNICE ŽENA: REVOLUCIONARNI POTENCIJALI LEZBIJSKOG FEMINIZMA

Interaktivno predavanje će omogućiti upoznavanje sa feminističkim konceptima i vrednostima lezbijskog pokreta i teorije od sedamdesetih prošlog vijeka do danas, od međunarodnog konteksta do početaka lezbijskog organizovanja u Jugoslaviji. Cilj oba predavanja je da se učesnicama približe oslobodilačke ideje, revolucionarni potencijal koje nastaju kada se lezbijska žudnja čita iz feminističke politike: kroz primere teorijskih pojmova, umetničkih radova, fotografija i citata poznatih lezbejskih autorki i kroz vježbe.

Posebno će se razmatrati značaj feminističke politike i lezbijskih akcija u razbijanju patrijarhalnih mehanizama lezbofobije, mizoginije, rasizma, fašizma. Zatim, u čemu je moć separatizma, a u čemu savezništva ženskih pokreta. Kao i mogućnostima koje politika i praksa lezbijske ljubavi nudi u spoznavanju sebe kao žene na drugačiji, ne-heteropatrijarhalni Način.

Popis literature - dostupne na internetu na našim jezicima:

Lepa Mladjenović, „Žudnja za feminističkom politikom“, Beograd, 2008

<http://amazonke.wordpress.com/2014/10/09/kako-smo-pocela-da-mislamo-o-patrijarhatu-zudnja-za-feministickom-politikom/>

Lepa Mladjenović, „Žudnja za aktivizmom“, 2000

<http://www.libela.org/sa-stavom/4025-zudnja-za-aktivizmom/>

Lepa Mladjenovic, „Igbali Rogova o našim lezbejskim telima prelazeći linije“, 2012

<http://amazonke.wordpress.com/2014/01/23/igbali-rogova-o-nasim-lezbejskim-telima-prelazeci-linije/>

Igballe Rogova, „Ljubav izvan granica: Pismo Lepi, Mojoj Feminističkoj Mentorki“, 2012

<http://amazonke.wordpress.com/2014/01/22/ljubav-izvan-granica-pismo-lepi-mojoj-feministickoj-mentorki/>

Lepa Mladjenović, „Beleške feminističke lezbejke za vreme rata“, EJ Women’s Studies, 2001.

<http://amazonke.wordpress.com/2014/10/09/beleske-feministicke-lezbejke-za-vreme-rata/>

lepa mladjenovic, “Osam beleski o Adrien Rich”, 2015

<https://zenesainterneta.wordpress.com/2015/04/03/lepa-mladjenovic-osam-beleski-o-adrijen-ric/>

Lepa Mlađenović, „Politika ženske solidarnosti“, 2015

<http://www.mreza-mira.net/vijesti/aktivnosti-mreze/lepa-mladjenovic-politika-zenske-solidarnosti/>

Lepa Mlađenović, „Lezbijke i Romkinje u mašineriji mržnje, straha i poniženja“, 2007

<http://www.gay-serbia.com/press/2007/07-05-17-lepa-mladenovic/index.jsp?aid=2695>

Audre Lorde, *Sestra autsajderka*, (prevod cele knjige u pdf)

<http://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Odri-Lord-Sestra-autsajderka.pdf>

Adrienne Rich, *Prisilna heteroseksualnost i lezbijska egzistencija*, 1980 (prevod celog eseja)

<https://4e474450.wordpress.com/2016/01/08/adrienne-rich-prisilna-heteroseksualnost-i-lezbijska-egzistencija/>

Joan Nestle, „Naš dar dodira“

<https://konsultacijezalezbejke.blogspot.rs/2013/06/nas-dar-dodira-dzoan-nestl.html>

Charlotte Bunch, „Lezbejke u revoltu“, 1972

<https://4e474450.wordpress.com/2016/04/18/lezbijke-u-revolutu/>

Charlotte Bunch, „Lezbejska feministička teorija“

<https://konsultacijezalezbejke.blogspot.rs/2017/06/sarlot-banc-lezbejska-feministiccka.html>

<http://arhiv2017.labris.org.rs/lezbejska-feministiccka-teorija-sarlot-banc/>

Monique Wittig, *Lezbejsko telo* (prevod cele knjige u pdf)

<http://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/12/Monik-Vitig-Lezbejsko-telo.pdf>

Adrienne Rich, „Žene i čast: Beleške o laganju“, Feminističke sveske 7-8, 1996

https://www.womenngo.org.rs/sajt/sajt/izdanja/feministicke_sveske/fs7/edrien.htm

Adrienne Rich, „Dvadeset jedna ljubavna pesma“, Polja, 2015

https://www.womenngo.org.rs/sajt/sajt/izdanja/feministicke_sveske/Fs_s5/edrien.html

<https://polja.rs/wp-content/uploads/2015/12/20.compressed1.pdf>

Dorothy Allison, „Reći istinu“, Feminističke sveske, br. 5-6, 1996

https://www.womenngo.org.rs/sajt/sajt/izdanja/feministicke_sveske/Fs_s5/Doroti%20Elison.html

June Jordan, „Pesma o mojim pravima“, Feminističke sveske, br. 5-6, 1996

https://www.womenngo.org.rs/sajt/sajt/izdanja/feministicke_sveske/Fs_s5/dzun.html

bell hooks, *Feministička teorija - Od margine ka centru* (prevod cele knjige u pdf)

<http://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/bel-huks-bell-hooks-Feministi%C4%8Dka-teorija-Od-margine-ka-centru.pdf>

Žene u crnom, „Uvek neposlušne: etički principi i politička filozofija“

http://zeneucrnom.org/pdf/zene_za_mir_2012.pdf

Audre Lord, *Preobražaj ćutanja u jezik i akciju*

<https://zenesainterneta.wordpress.com/2014/04/28/odri-lord-vase-cutanje-vas-nece-zastiti/>

Cynthia Rothschild --- *Izbrisano iz teksta, Kako se seksualnost koristi da bi se napalo organizovanje žena.* (prevod cele knjige u pdf) <http://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Sintija-Rot%C5%A1ild-Izbrisano-iz-teksta.pdf>

Političko lezbijstvo: protiv heteroseksualnosti, Revolucionarna feministička grupa Leedsa, 1979

<https://4e474450.wordpress.com/2015/09/11/politicko-lezbijstvo-protiv-heteroseksualnosti/>

Arheologija nalazišta lezbijskog pokreta: Pariz; Grupa lezbijki feministki, 1976

<https://4e474450.wordpress.com/2015/07/03/grupa-lezbijki-feministki/>

Arheologija nalazišta lezbijskog pokreta: Lezbijki studiji u Zagrebu 1999.-2004.

<https://4e474450.wordpress.com/2015/02/05/arheologija-nalazista-lezbijskog-pokreta-lezbijki-studiji-u-zagrebu-1999-2004/>

Arheologija nalazišta lezbijskog pokreta u Jugoslaviji: Intervju sa Olgom Nadom, 1981.

<https://4e474450.wordpress.com/2016/02/22/arheologija-nalazista-lezbijskog-pokreta-jugoslavija-1981/>

Christine Delphy, “Novosti iz Jugoslavije - Feministička svjetla u socijalističkim zemljama”, Beograd, 1978.

<https://4e474450.wordpress.com/2015/02/09/feministicka-pitanja-novosti-iz-jugoslavije-1979/>

Christine Delphy, *Glavni neprijatelj*, 1970 (prevod celog eseja)

<https://4e474450.wordpress.com/2014/11/27/christine-delphy-glavni-neprijatelj/>

O predavačici:

Ilepa mlađenović - feministička lezbejska aktivistica. Feministička konsultantkinja za rad sa ženama koje su preživele traumu muškog nasilja i lezbofobije od 1990. Antiratna aktivistkinja *Žena u crnom protiv rata*, anti-fašističke feminističke grupe u Beogradu od 1991. Koordinatorica Konsultantskog tima i ko-osnivačica *Autonomnog ženskog centra* od 1993 do 2011. Ko-osnivačica gej lezbejske grupe *Arkadija* u Beogradu 1991, *Labris* - lezbejske organizacije za ljudska prava 1995, *Konsultacije za lezbejke* 2012. Autorka eseja i facilitatorica radionica iskustva na teme: seksualno nasilje, lezbejska egzistencija, društveni mehanizmi rasizma, mizoginije i homofobije, emotivna pismenost, ženska solidarnost, itd. Članica više međunarodnih feminističkih i lezbejskih mreža, kao i učesnica više međunarodnih skupova i UN konferencija. Dobitnica *Filipa da Souza Award* nagrade Međunarodne gej i lezbejske komisije za ljudska prava (IGLHRC) 1994, i *Anne Klein Award* za ženska i lezbejska prava 2013. Heinrich Böll, u Berlinu.

FEMINIZAM I POPULARNA KULTURA

(voditeljica kolegija: Maša Grdešić)

1. MAŠA GRDEŠIĆ: FEMINIZAM I POPULARNA KULTURA – TEORIJSKI UVOD

Predavanje će predstaviti teorijsko područje feminističkih kulturalnih studija kao mogući okvir za proučavanje popularne kulture iz feminističke perspektive. Prikazat će se odnos kulturalnih studija i feminizma, ponuditi definicije kulture unutar kulturalnih studija te ukazati na političku važnost popularne kulture. Također će biti riječi o rodnoj kodiranosti popularne kulture, odnosno o popularnoj kulturi namijenjenoj ženskoj publici, tzv. ženskim žanrovima i njihovom posebno niskom kulturnom statusu.

Cilj predavanja:

Upoznati polaznice i polaznike s osnovnim pojmovima i problemima feminističkih kulturalnih studija.

Obavezan tekst za čitanje:

Charlotte Brunsdon: "Introduction" i "Women's Genres and Female Agency" (u *The Feminist, the Housewife, and the Soap Opera*, Oxford University Press, Oxford, 2000.)

Ostala literatura:

Joanne Hollows, *Feminism, Femininity and Popular Culture*, Manchester University Press, Manchester, 2000. (pregled područja)

Politika teorije. Zbornik rasprava iz kulturalnih studija, ur. Dean Duda, Disput, Zagreb, 2006. (najvažniji tekstovi iz područja kulturalnih studija)

MAŠA GRDEŠIĆ: POPULARNI FEMINIZAM

Koncepcija "popularnog feminizma" nastala je unutar feminističke teorije kulture krajem 1990-ih i početkom 2000-ih s ciljem da se pokuša istražiti što nam popularna kultura može reći o feminizmu, a ne samo feminizam o popularnoj kulturi. U okviru popularnog feminizma postavljena su važna pitanja o problematičnosti ideje o "pravom" i "autentičnom" feminizmu koji bi postajao izvan popularne kulture, no ubrzo je i sama koncepcija popularnog feminizma naišla na validne kritike zbog povezanosti s liberalnim feminizmom i kapitalističkom potrošačkom kulturom. Predavanje će preispitati ideju popularnoj feminizma, kao i fenomen celebrity feminizma te (popularni) feminizam na internetu, odvagujući njihove pozitivne strane i njihova ograničenja.

Cilj predavanja:

Upoznati polaznice i polaznike s koncepcijom popularnog feminizma, ispitati njegovu potencijalnu korisnost za feminizam te njegova ograničenja.

Obavezan tekst za čitanje:

Joanne Hollows i Rachel Moseley, "Popularity Contests: The Meanings of Popular Feminism", u *Feminism in Popular Culture*, Berg, Oxford & New York, 2006, str. 1-22.

Ostala literatura:

Joanne Hollows, *Feminism, Femininity and Popular Culture*, Manchester University Press, Manchester, 200.

Joanne Hollows i Rachel Moseley (ur.), *Feminism in Popular Culture*, Berg, Oxford & New York, 2006.

Andi Zeisler, *We Were Feminist Once. From Riot Grrrl to Cover Girl, the Buying and Selling of a Political Movement*, Public Affairs, New York, 2016.

O predavačici:

Maša Grdešić (Zagreb, 1979) diplomirala je komparativnu književnost i kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te 2010. doktorirala s temom iz feminističkih kulturalnih studija. Objavila je dvije knjige: *Cosmopolitika. Kulturalni studiji, feminizam i ženski časopisi* (Disput, 2013) i *Uvod u naratologiju* (Leykam, 2015). Zaposlena je kao docentica na Odsjeku za komparativnu književnost. Bavi se analizom popularne kulture i književnosti iz perspektive teorije pripovijedanja, feminističke teorije i kulturalnih studija. Jedna je od osnivačica i urednica portala Muf namijenjenog feminističkom čitanju popularne kulture.

2. LANA PUKANIĆ: FEMINIZAM I POPULARNA KULTURA – DJEVOJAŠTVO I NJEGOVA REPRODUKCIJA

Predavanje će se baviti djevojaštvom, odnosno ženskom adolescencijom, i njegovim kulturnim reprezentacijama. Uz uvod u djevojačke studije kao disciplinu, dotaknut ćemo se i nekih relevantnih prikaza djevojaštva kroz povijest. Ostatak vremena posvetit ćemo kritičkoj analizi najvažnijih popkulturnih žanrova za djevojke (teen filmovi, teen serije, teen časopisi) te suvremene djevojačke samoreprezentacije (blogovi, selfieji itd.).

Cilj predavanja:

Upoznati polaznice i polaznike s djevojačkim studijima i njihovim praksama.

Obavezan tekst za čitanje:

Catherine Driscoll: "Girls Today: Girls, Girl Culture and Girl Studies" (u *Girlhood Studies* 1(1), Summer 2008: 13-32 Berghahn Journals).

Ostala literatura:

rookiemag.com

O predavačici:

Lana Pukanić (Zagreb, 1986.) diplomirala je komparativnu književnost i anglistiku. Jedna je od urednica feminističkog portala Muf.

3. LEILA TOPIĆ: FEMINIZAM I PUNK

Zašto „Feminizam i punk“

Zašto baš Feminizam i punk? Iz jednostavnog razloga jer je posrijedi prvi supkulturni pokret u kojem su se žene izborile za ravnopravnu i jednakovrijednu ulogu kao i muškarci. K tome, riječ je o pokretu koji je proslavio muzičarke, odnosno isključivo ženske bendove za razliku od prethodnih razdoblja glazbene industrije koja su predstavljala žene isključivo kao seksualne objekte, odnosno davala im pasivne uloge obožavateljica ili pak izvođačica kojima su upravljali menadžeri ili producenti. Punk je od svojih početaka otvarao prostore sloboda autoricama koje su osvajale scenu pod vlastitim uvjetima ne mareći za pravila klasne i rodne normativnosti, propisane „ženstvenosti“ ili „prihvatljive“ seksualnosti. Kolegij pruža uvid u povijesne korijene ženskih punk autorica, ne ograničavajući se isključivo na muzičku scenu, nego se diskurzivno provlači kroz modni i grafički dizajn, poeziju, filmsko stvaralaštvo, način života i podržavajuće modele suradnje. Vremenski kolegij obuhvaća kasne 60-e sve do današnjih ženskih post-punk heroina domaće i međunarodne scene.

Zašto o feminizmu i punku danas?

Koja je uloga punka za sljedeće naraštaje samosvjesnih i odvažnih žena? Iako je uloga i važnost djevojaka u suvremenim mladenačkim kulturama izborena, one postaju prve žrtve liberalne doktrine koja radije afirmira individualizam umjesto suradnje i podržavajućih odnosa. Takav eksploatatorsko-liberalni društveni model istodobno upisuje feminizam, feminističke teme i površno preuzetu punkersku vizualnu estetiku u potrošačku kulturu koja pak hiperseksualizira djevojke supostavljajući feminističke i punk slogane s onima seksističkih sadržaju. Oblikovanje ženske i djevojačke subjektivnosti kroz hedonizam, prividnu seksualnu slobodu i „yolo“ (you only live once) filozofiju hrani reprodukciju rodni i klasnih stereotipa. Upravo zato punk pokret i njegove suvremene žanrovske izvedenice valja smatrati dragocjenim utoliko jer subvertiraju rodne odnose moći i ohrabruju politizaciju seksualnosti i ženskih identiteta. Parafrazirajući Riot Grrrl režanje, važni su jer nas ohrabruju u odbijanju nečijih tuđih sranja.

Glavne teme:

- velika prethodnica: glazba i poezija Patty Smith
- klasičarke punka: Vivienne Westwood, Poly Styrene iz X-Ray Spex, Siouxsie Sioux iz Siouxsie and the Banshees, Viv Albertine iz The Slits
- oživljavanje punka 90-ih: riot grrrl pokret, muško nasilje unutar nezavisne glazbe i DIY podržavanje izvođačica
- moćna pobunjenica: Kim Gordon
- zašto nema rock kritičarki? - situacija na domaćoj supkulturnoj sceni kada je riječ o glazbenoj kritici

Filmovi:

1. LOU ADLER (USA): Ladies and Gentlemen, the Fabulous Stains (1982.) 87 min.
2. SARAH JACOBSON (USA): I Was A Teenage Serial Killer (1993.) 27 min.
3. SARAH JACOBSON: The making of Ladies and Gentlemen, the Fabulous Stains (2004.) 12 min.
4. KERRI KOCH (USA): I don't need you (2005.) 40 min.

5. DENIS HOPPER (CAN): "Out of the blue" (1980.) 93 min.
6. SUSAN SEIDELMAN (USA): "The Smithereens" (1982.) 89 min.
7. DEREK JARMAN (UK): "The Jubilee" (1978.) 103 min.

Literatura:

Phil Strongman: "Pretty Vacant: A History of UK Punk"

Autobiografija Viv Albertine iz „The Slits“ - „Clothes, Clothes, Clothes. Music, Music, Music. Boys, Boys, Boys: A Memoir“

McRobbie, Angela (1991). *Feminism and youth culture: from 'Jackie' to 'Just seventeen'*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan.

Helen Reddington: „The Lost Women of Rock Music: Female Musicians of the Punk Era (Studies in Popular Music)“

Vivienne Westwood i Ian Kelly: „Vivienne Westwood“

Maria Raha: „Cinderella's Big Score: Women of the Punk and Indie Underground (Live Girls)“

Kim Gordon: „Girl in a Band“ (autobiografija Kim Gordon iz Sonic Youtha)

Sara Marcus „Girls to the Front: The True Story of the Riot Grrrl Revolution“

<https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/the-world-needs-female-rock-critics> (Anwen Crawford, The World Needs Female Rock Critics)

O predavačici:

Leila Topić rođena je 03. 03. 1972. u Zagrebu gdje je završila studij Povijesti umjetnosti i Komparativne književnosti. Živi i radi u Zagrebu, trenutno kao kustosica u Muzeju suvremene umjetnosti gdje vodi Zbirke fotografije, filma i videa te novih medija. Njezini projekti uključuju nekolicinu samostalnih i grupnih izložbi koje problematiziraju široki spektar suvremenih umjetničkih fenomena. Aktivna je članica ČŽS-a, voli punk i gotovo svu glazbu.

4. BARBARA GREGOV: FEMINIZAM I ELEKTRONIČKA GLAZBA

Predavanje će se baviti (recentnim) feminističkim uplivom u dominantni diskurs o glazbi s fokusom na eksperimentalnu elektroničku i plesnu glazbu. S obzirom na sve učestalije feminističke inicijative za revalorizacijom i preispisivanjem povijesti glazbe, kroz kratak historijat elektroničke glazbe razmotrit će se način na koji su pitanja roda, seksualnosti i klase utjecala na njezinu produkciju i recepciju, dok će se kroz odabrane suvremene primjere pokazati zašto je ona danas plodno polje feminističkog otpora.

Cilj predavanja:

Cilj predavanja upoznati je polaznice s ključnim akteri(ca)ma elektroničke glazbene scene te ponuditi okvir za buduća feministička čitanja popularne glazbe.

Obavezan tekst za čitanje:

Franić, Ivna. „Depolitizirane rime“. <http://www.kulturpunkt.hr/content/depolitizirane-rime>

Ostala literatura:

- Bloustien, Geraldine. „God is a DJ: Girls, Music, Performance, and Negotiating Space“, u: *Girlhood and the Politics of Place*. Berghahn Books. 2016.
- Farrugia, Rebekah. *Beyond the Dance Floor: Female DJs, Technology and Electronic Dance Music Culture*. Intellect Ltd. 2012.
- Rodgers, Tara. *Pink Noises: Women on Electronic Music and Sound*. Duke University Press. 2010.
- Mockus, Martha. *Sounding Out: Pauline Oliveros and Lesbian Musicality*. New York: Routledge. 2008.
- Hopper, Jessica. „The Invisible Woman: A Conversation With Björk“. <http://pitchfork.com/features/interview/9582-the-invisible-woman-a-conversation-with-bjork/>

O predavačici:

Barbara Gregov apsolvantica je jednopredmetnog studija komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Suradnica je glazbenog bloga Lake Note.

PRAVO I FEMINIZAM

(voditeljica kolegija: Ivana Radačić)

IVANA RADAČIĆ: PRAVO I FEMINIZAM

Kolegij će se baviti odnosom roda i prava, propitujući na koji način pravo podržava neravnopravne rodne odnose i konstruira rodne identitete i seksualnost, te je li i na koji način moguće koristiti pravo – posebice međunarodni sustav zaštite ljudskih prava – za adresiranje nejednakosti i društvene promjene. Teme koje će se obrađivati su: feminističke pravne teorije, ljudska prava žena – instrumenti i mehanizmi zaštite, nasilje nad ženama, diskriminacija te seksualna i reproduktivna prava.

Obavezna literatura:

Radačić, I. (2009). Feministička pravna znanost: Neka neriješena pitanja, u. I. Radačić (ur.) Žene i pravo. Zagreb: Centar za ženske studije

Ostala literatura:

Radačić, I. (ur.) Žene i pravo. Zagreb: Centar za ženske studije.

Radačić, I. (2014). Rape Myths and Gender Stereotypes in Croatian Laws and Judicial Practice, *Feminist Legal Studies* 22, 67-87.

Radačić, I. (2008). Feminism and Human Rights: The Inclusive Approach to Interpreting International Human Rights Law. *UCL Jurisprudence Review*, 14, 238 – 277.

MacKinnon, C. A. (1987) *Difference and Dominance: On Sex Discrimination*. U: C.A. MacKinnon (ur.) *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*.

Smart, C. (1989) *Feminism and the Power of Law*. London: Routledge

Conaghan, J. (2000) Reassessing the Feminist Theoretical Project in Law. *Journal of Law and Society* 27, 351-385.

O predavačici:

Ivana Radačić doktorirala je pravo 2008. godine na Sveučilištu u Londonu, 2003. magistrirala je pravo na Sveučilištu u Michiganu te 2001. na Sveučilištu u Zagrebu dok je kriminologiju magistrirala na Sveučilištu Cambridge 2002. godine. Zaposlena je kao znanstvena suradnica u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, a predavačica je na Centru za hrvatske studije Sveučilišta u Zagrebu, te na Sveučilištu u Osijeku. Bila je gošća predavačica na Sveučilištu za mir UN-a (Kostarika), Europskom inter-sveučilišnom centru za ljudska prava i demokratizaciju (Venecija) te University College London, kao i istraživačica pri Sveučilištu u Kentu (Velika Britanija) i Sveučilištu u Melbournu (Australija). Pored toga, uživa predavajući na Centru za mirovne studije i Centru za ženske studije, Zagreb te Institutu za ženska ljudska prava u Bugarskoj. Autorica je knjige *Seksualno nasilje: mitovi, stereotipi i pravni sustav* (TIMpress, 2014.) te 30 znanstvenih članaka, a uredila je i tri knjige (jednu u suuredništvu). Područja interesa su joj feminizam; rod, seksualnost i pravo; ljudska prava. Zaljubljenica je prakse Plesa pet ritmova i svira violoncello i djembe, a katkad i glumi (sve u trupi Vibrica). Veseli se ovom kolegiju.

FEMINIZAM, VIZUALNE I IZVEDBENE UMJETNOSTI

(voditeljica kolegija: Suzana Marjanić)

1. LEONIDA KOVAČ: UVOD U FEMINISTIČKE DEKONSTRUKCIJE RODA

Kroz dva dvosatna predavanja pojasnit ću mehanizme diskurzivne proizvodnje spolne razlike u vizualnoj kulturi. Posebnu pozornost posvetit ću reprezentacijskim praksama kojima se u vizualnim umjetnostima proizvodi pojam ženskosti, te nadalje ideološkom naboju inherentnom "ženi kao znaku".

Prvo predavanje

Upoznavanje polaznica/ka s opusima europskih likovnih umjetnica koje djeluju od 16. Do prve polovine 20. stoljeća, a kojima disciplina povijesti umjetnosti nije posvetila nikakvu pozornost ili ih je minorizirala.

Drugo predavanje

Diskurzivne konstrukcije ženskosti u razdoblju ekspanzije masovnih medija (od zadnje četvrtine 19. stoljeća) i dekonstrukcije strukturalne mizoginije u praksama suvremenih umjetnica.

Literatura:

Blessing, Jeninifer. *Rose is a Rose is a Rose: Gender Performance in Photography*, Guggenheim Museum, New York, 1997.

Braidotti, Rossi. *Nomadic Subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*, Columbia University Press, New York, 1994.

Butler, Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge, London, 1990. (postoji hrvatski prijevod)

Butler, Judith. *Undoing Gender*, Routledge, New York, 2004.

Butler, Judith. *Excitable Speech: A Politics of the Performative*, Routledge, New York & London, 1997.

Butler, Judith. *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*, Routledge, New York&London, 1993.

Chadwick, Whitney (ed.). *Mirror Images: Women, Surrealism and Self-Representation*, MIT Press, 1998.

Colomina, Beatriz (ed.). *Sexuality & Space*, Princeton Papers on Architecture, Princeton, 1992.

Didi - Huberman, Georges. *Invention of Hysteria: Charcot and the Photographic Iconography of the Salpêtrière*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2003.

Downie, Louise (ed.). *Don't Kiss Me: The Art of Claude Cahun and Marcel Moore*, Jersey Heritage Trust and Tate Publishing, 2006.

Duncan, Carol. *The Aesthetics of Power: Essays in Critical Art History*, Cambridge University Press, 1993.

- Felman**, Shoshana. *What does a Woman Want?: Reading and Sexual Difference*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1993.
- Gilmore**, Leigh. *Autobiographic: A Feminist Theory of Women's Self-Representation*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1994.
- Kolešnik**, Ljiljana (ured.). *Feministička likovna kritika i teorija likovnih umjetnosti*, Centar za ženske studije, Zagreb, 1999.
- Kovač**, Leonida. *Anonimalia: Normativni diskurzi i samoreprezentacija umjetnica 20. st.*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2010.
- de **Lauretis**, Teresa. *The Practice of Love: Lesbian Sexuality and Perverse Desire*, Indiana University Press, 1994. (postoji hrvatski prijevod)
- de **Lauretis**, Teresa. *Technologies of Gender: Essays on Theory, Film and Fiction*, Indiana University Press, 1987.
- de **Lauretis**, Teresa. *Alice Doesn't: Feminism, Semiotics, Cinema*, Macmillan, London, 1984.
- Lavin**, Maud. *Cut with the Kitchen Knife: The Weimar Photomontages of Hannah Höch*, Yale University Press, New Haven&London, 1993.
- Meskimmon**, Marsha. *The Art of Reflection, Women Artist's Self-Portraiture in the Twentieth Century*, Scarlet Press, 1996
- Meskimmon**, Marsha. *We Weren't Modern Enough: Women Artists and the Limits of German Modernism*, University of California Press, Berkeley, L.A., 1999.
- Mulvey**, Laura. *Visual and Other Pleasures*, Macmillan, London, 1989.
- Nicholson**, Linda J. (ured.). *Feminizam/Postmodernizam*, Centar za æenske studije, Zagreb, 1999.
- Pollock**, Griselda. *Vision and Difference: Femininity, Feminism and the Histories of Art*, Routledge, London, 1988.
- Rice**, Shelly (ed.). *Inverted Odysseys: Claude Cahun, Maya Deren, Cindy Sherman*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1999.
- Rich**, Adrienne. *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*, u *Blood, Bread and Poetry: Selected Prose 1979 -1985*, Norton, New York, 1986. (postoji hrvatski prijevod)
- Rose**, Jacqueline. *Sexuality in the Field of Vision*, Verso, London, 1986.
- Rosenblum**, Naomi. *History of Women Photographers*, Abeville Press Publishers, New York, 1994
- Schneider**, Rebecca. *The Explicit Body in Performance*, Routledge, London, 1997.

Silverman, Kaja. *The Threshold of the Visible World*, Routledge, London, 1996.

Weiss, Andrea. *Paris was a Woman: Portraits from the Left Bank*, Harper, San Francisco, 1995.

Wittig, Monique, *The Straight Mind and Other Essays*, Beacon Press Boston, 1992. (postoji hrvatski prijevod)

O predavačici:

Leonida Kovač je povjesničarka i teoretičarka umjetnosti, kustosica te izvanredna profesorica na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Koncipirala je i realizirala tridesetak autorskih izložbi, bila je povjerenica i kustosica hrvatskog paviljona na Bijenalu suvremene umjetnosti u São Paulu (2002.) i na Bijenalu u Veneciji (2003.). Od 2002. - 2005. bila je izabrana potpredsjednica Međunarodne udruge kritičara umjetnosti AICA. Objavila je sljedeće knjige: *Konteksti*, Naklada Meandar, Zagreb, 1997.; *Kodovi identiteta*, Naklada Meandar, Zagreb, 2001.; *Edita Schubert*, Horetzky, Zagreb, 2001.; *Relacionirane stvarnosti*, Meandarmedia, Zagreb, 2007.; *Gorki Žuvela: Izmislite sebe*, Gliptoteka HAZU, Zagreb, 2009, *Anonimalia: Normativni diskurzi i samoreprezentacija umjetnica 20. stoljeća*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2010.; *U zrcalu kulturalnog ekrana: Jagoda Kaloper*, Hrvatski filmski savez, Zagreb, 2013.; *Tübingenska kutija: Eseji o vizualnoj kulturi i biopolitici*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2013., *Edita Schubert: Retrospektiva*, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2015.

2. SUZANA MARJANIĆ: UMJETNOST PERFORMANSA – KINIZAM I FEMINIZAM

Prvo predavanje: Umjetnost performansa (*performance art*) – akcija – hepening – *body art*: pokušaj pojmovnoga razgraničenja anarhičnih izvedbenih formi u okviru *kinizma* u Sloterdijkovu određenju. Uvod u feministički performans.

Drugo predavanje: Izvedba otpora – radikalne izvedbe (Baz Kershaw) ili "Bila bi ozbiljna greška vjerovati da umjetnički aktivizam može sâm stati na kraj neoliberalnoj hegemoniji" (Chantal Mouffe). "Re-performans" kao *re-enactment*, *re-construction*, *re-playing* i *re-doing* ili o tome zbog čega Chris Burden nije dozvolio Marina Abramović da obnovi njegov performans *Trans-Fixed* (1974).

Cilj predavanja:

Proširivanje uvida u teoriju suvremenih izvedbenih umjetnosti s naglaskom na akcijama, *body artu*, hepeninzima, umjetnosti performansa (*performance art*), živoj skulpturi te konceptima *live art (live art event)* i *re-enactment*, odnosno *re-construction*, *re-playing* i *re-doing*, kao i fenomenima *teatralizacije performansa* i *performativnoga kazališta*, a u kontekstu feminističkoga performansa. Provodna nit zajedničkih promišljanja kretat će se npr. na zapažanjima teoretičarke Josette Féral o tome kako je u svojim zaćecima, dakle, 60 ih i 70-ih godina 20. stoljeća, performans subvertirao ideju o umjetnosti kao prodajnom, tržišnom, trajnom objektu, a navedenu je *funkciju*, prema interpretaciji spomenute teoretičarke, s daljnjom modifikacijom *žanra* zanemario.

Obavezan tekst za čitanje:

Forte, Jeanie. 1998. "Women's Performance Art: Feminism and Postmodernism". *Theatre Journal* Vol. 40, No. 2:217-235.

Izvor: <https://smartnighreadingroom.files.wordpress.com/2014/01/womens-performance-art.pdf>

Marjanić, Suzana. 2014. *Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas*. Zagreb: Bijeli val, Institut za etnologiju i folkloristiku, Školska knjiga. (odabrana poglavlja)

Reckitt, Helena, ur. 2001. *Art and Feminism*. London: Phaidon. (odabrana poglavlja)

Ostala literatura:

Abramović, Marina. 2007. *Seven Easy Pieces*. Milano, New York City: Charta.

Bago, Ivana. 2015. "Pitanje ženske krivnje u umjetnosti Sanje Iveković: Od jugoslavenskih izbora ljepote do ratnih progona vještica". *Treća: časopis Centra za ženske studije* br. 1-2, vol.17:181-198.

Berghaus, Günter. 2005. *Avant-Garde Performance: Live Events and Electronic Technologies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Carlson, Marvin. 2004. *Performance: A Critical Introduction*. (2. izd.). New York: Routledge.

- Féral, Josette.** 2007/2008 (1992). "Što je preostalo od umjetnosti performansa? Autopsija funkcije, rođenje žanra". *Up&Underground* 11/12:96-103
- Fischer-Lichte, Erika.** 2009. *Estetika performativne umjetnosti*. (preveo Sulejman Bosto). Sarajevo, Zagreb: Šahinpašić.
- Goldberg, RoseLee.** 2003 (1979). *Performans: od futurizma do danas*. (preveli Višnja Rogošić, Mario Kovač, Lana Filipan). Zagreb: Test! – Teatar studentima, URK – Udruženje za razvoj kulture. (odabrana poglavlja)
- Kershaw, Baz.** 1999. *The Radical in Performance: Between Brecht and Baudrillard*. London, New York: Routledge.
- Pejić, Bojana,** ur. 2010. *The Gender Check Reader*. Vienna: MUMOK and Erste Foundation.
- Peterle, Astrid.** 2009. "Obnove predstava i potencijal proračunatog neuspjeha". *Frakcija* 51/52:108-113.
- Schechner, Richard.** 2006. *Performance Studies: An Introduction*. (2. izd.). New York, London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Šimunović, Ružica.** 2016. *Tijelo u dijalogu: ženske performativne prakse u Hrvatskoj*, Zagreb: Durieux, Hrvatska sekcija AICA. (odabrani razgovori)
- Šuvaković, Miško.** 2005. *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb: Horetzky. (odabrane natuknice)
- Šuvaković, Miško.** 2007. *Konceptualna umetnost*. **Novi Sad: Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Kulturni centar Novog Sada.**
- Vlasta Delimar: žena je žena je žena ...: retrospektivna izložba 1979.-2014.** (ur. Vlasta Delimar i Martina Munivrana). Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2014.
- Wark, Jayne.** 2006. *Radical Gestures: Feminism and Performance Art in North America*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Warr, Tracey i Amelia Jones.** 2006 (2000). *The Artist's Body*. (ur. Tracey Warr). London: Phaidon Press.

O predavačici:

Suzana Marjanić (r. 1969.), znanstvena savjetnica, radi u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, gdje ostvaruje interese za teorije mita i rituala (disertacija: *Mitsko u usmenoknjiževnom — tragom Nodilove re/konstrukcije "stare vjere" Srba i Hrvata*. IEF rkp.

1774, 2002.), kulturnu animalistiku te izvedbene studije. God. 2005. u Nakladi MD objavila je knjigu *Glasovi "Davnih dana": transgresije svjetova u Krležinim zapisima 1914–1921/22.*, a 2014. god. knjigu *Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas*. Suuredila je pet zbornika radova. Članica je uredništva časopisa *Treća: časopis Centra za ženske studije* i časopisa *Narodna umjetnost*. Za knjigu *Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas* (Bijeli val, Institut za etnologiju i folkloristiku, Školska knjiga): Godišnja nagrada Hrvatske sekcije AICA, Državna nagrada za znanost. Vanjska je suradnica (predavačica) Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Sveučilišta u Zadru i Odjela za kulturologiju Sveučilišta u Osijeku.

3. NATAŠA GOVEDIĆ: OFELIJIN KOMPLEKS I NJEGOVO FEMINISTIČKO RASTVARANJE

Prvo predavanje: Definiranje “Ofelijina kompleksa” via Gaston Bachelard s obzirom na Shakespeareova *Hamleta* i studiju *Mad Woman in the Attic* Sandre Gilbert i Susan Gubar. O političnosti ženske docilnosti, kultrnom kodiranju “agresije” i bolesti/ludilu kao “prodorima kroz” socijalne zabrane i mizogine stereotipe. Nedostatak moćne majčinske figure, posebno s obzirom na psihologijsko istraživanje Mary Pipher u djelu *Reviving Ophelia: Saving the Selves of Adolescent Girls*.

Drugo predavanje: Ofelija iz Müllerove *Hamletmašine* i Amy Winehouse kao kulturalni modeli suvremene Ofelije (gledanje doku-filma *Amy* redatelja Asifa Kapadije iz 2015. godine), pri čemu je autodestruktivni model pobune uspoređen s kritičkim samoautorstvom „preživjele Ofelije“ u izvedbama Patti Smith (gledanje dokumentarnog filma *Dream of Life* redatelja Stevena Sebringa iz 2008. godine i intervjua *Patti Smith Dream of Life: Discussion*). Teorijski oslonac: opus bel hooks.

Cilj predavanja:

Osviještavanje kulturnopolitičkog kodiranja zabrane ženske samosvijesti i „agresivnosti“ kroz model Ofelijine autodestruktivnosti. Usporedba različitih oblika izvedbe feminističke pobune i načina na koje je žensko tijelo prisiljeno na različite oblike prisilne seksualizacije i prisilne

docilnosti. Razmatranje emocionalnog rada i emocionalne njege ženskog subjekta prema Audre Lorde, Eve Feder Kittay, Sarah Ahmed i bell hooks.

Preporučena literatura:

Bachelard, Gaston (1983). *Water and Dreams*, Dallas: Dallas Institute for Humanities and Culture.

Čale Feldman, Lada i Tomljenković, Ana (2012). *Uvod u feminističku književnu kritiku*, Zagreb: Leykam International

Gilbert, Sandra i Gubert, Susan (1979). *The Madwoman in the Attic*, New Haven: Yale University Press.

hooks, bell (1994): *Outlaw Culture: Resisting Representations*, New York: Routledge

hooks, bell (2000). *All About Love: New Visions*, New York: HarperCollins

Federico, Annete D., ur. (2011). *The Madwoman in the Attic After Thirty Years*, University of Missouri Press

Lorde, Audre (1984). *Sister Outsider*, Freedom CA: The Crossing Press

Kittay Feder, Eva (1999). *Love's Labor: Essays on Women, Equality and Dependency*, New York: Routledge.

Pipher, Mary (1998). *Nova Ofelija*, Zagreb: Poduzetništvo Jakić.

Shakespeare, William (1979). *Hamlet*, prijevod Josipa Torbarine, Zagreb: Nakladni zavod MH.

O predavačici:

Nataša Govedić doktorirala je komparativnu književnost i teatrologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1995. godine javno djeluje kao kazališna, književna i filmska kritičarka. Od 2012. godine stalno je zaposlena na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Dosad je objavila dvanaest znanstvenih knjiga iz područja teatrologije i teorije književnosti: *Varanje vremena: Shakespeareova medijska sadašnjica* (2001), izdavač: Sveučilišna knjižara: Zagreb; *Izbor uloge, pomak granice: kazališne, filmske i književne studije* (2002) u izdanju Centra za ženske studije: Zagreb; *Iluzija nije opsjena: kazališne kritike Dalibora Foretića* (2002), Adamić: Rijeka, *Korpografije: 20 godina Tjedna suvremenog plesa* (2003), Hrvatski institut za pokret i ples: Zagreb, *Igrom protiv rešetaka: Boal, kultura otpora i kazališno rješavanje konflikta* (2004), Zagreb: Druga strana d.o.o., *Etičke bilježnice: o revoltu i brižnosti* (2005), Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; *Subjekt ili okrenutost prema Tebi: Filozofija*

dramativiteta (2007), Zagreb: Antibarbarus i Biblioteka Tvrđa, *Emocionalna posvećenost i politika afekata* (2009), Zagreb: Antibarbarus i Biblioteka Tvrđa, *Subjekt izvan kontrole* (2011), Zagreb: Biblioteka Književna smotra i Hrvatsko filološko društvo te *Une parade de cirque: Anthologie des écritures théâtrales contemporaines de Croatie* (Paris: L'espace d'un instant, 2012), *Living Waters, Living Stories* (Zagreb i Bologna: Ministarstvo kulture republike Hrvatske, 2015) te *Strasti, kondicionali* (2015, Zagreb: Akademija dramske umjetnosti).

Jedna je od osnivačica i urednica kulturno-društvenoga časopisa *Zarez* u kojem je sustavno objavljivala kritike i eseje. Glavna je urednica feminističkoga časopisa *Treća* i stalna suradnica Centra za ženske studije. Na temi dijaloške edukacije surađuje i s Centrom za mirovne studije. Od 2012. honorarno predaje metodologiju alternativne i dramske pedagogije na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Dugogodišnja kazališna kritičarka *Novog lista*. Suosnivačica je performativnog kolektiva pod nazivom Institut za katastrofu i kaos. Aktivistica čitanja djeci. Objavila je knjigu bajki te dva romana za djecu (od koji je jedan nagrađen nagradom SFera). Godine 2015. bila je jedna od kustosica hrvatske reprezentacije autorstva za djecu na međunarodnom Sajmu dječje knjige Bologni, urednica kataloga te autorica teksta *Duboke vode djetinjstva i dramaturgije ilustracije*. Aktivna je kao dramaturginja, povremeno i izvođačica na nezavisnoj sceni.

4. LADA ČALE FELDMAN: OSNOVE ANALIZE ŽENSKOG GLUMAČKOG TEKSTA

Predavanje će biti posvećeno povijesnom problemu ženske glume i njezina etičko-estetičkog tretmana u povijesti i teoriji kazališta. Drugi će se dio predavanja međutim potanje pozabaviti konkretnim primjerom ženskih glumačkih praksi u Hrvatskoj, odnosno njihove evaluacije, i to kroz usporedbu različitih tumačenja lika Laure u Vike Podgorske, Marije Crnobori, Mire Župan, Neve Rošić, Ene Begović i Nele Kočiš. Taj će dakle središnji, diskusijski dio predavanja, pratiti i inserti iz različitih izvora za moguću feminističku analizu glumačkoga fenomena.

Cilj predavanja:

- osvijetliti jedno od tradicionalno zapostavljenih poglavlja ženskog umjetničkog autorstva, posebice jednog njegova recentnog odvijetka u hrvatskoj kulturi; osvijestiti do koje je mjere

umjetnost glume podložna rodnom upisu te u tome smislu i osjetljiv medij prijenosa kulturnih kodova koji se tiču konstrukcije roda u danome razdoblju; uvježbati detekciju vidljivih i nevidljivih ideologema ženske glumačke aure, odnosno načina na koji gluma dočarava križište libidinalne, monetarne i dramaturške ekonomije na kojemu se lik Laure nalazi.

Obavezni tekst za čitanje:

Miroslav Krleža, *U agoniji*.

Gay Gibson Cima (1996) Introduction. U: Ista, *Performing Women, Female Characters, Male Playwrights, and the Modern Stage*, Cornell University Press.

Georg Simmel (1997) The Psychology of Money, Money in Modern Culture, u: *Simmel On Culture*,

Selected Writings, ur. D. Frisby i M. Featherstone, 233-254.

O predavačici:

Lada Čale Feldman je redovita profesorica, predstojnica katedre za teatrologiju i dramaturgiju na Odsjeku za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Objavila je nekoliko knjiga iz feminističke kritike: *Euridikini osvrti*, 2001, za koju je nagrađena nagradom HRT-a i HDKKT-a Petar Brečić; *Femina ludens*, 2005. te, zajedno s Anom Tomljenović, *Uvod u feminističku književnu kritiku*, 2012. U Centru za ženske studije surađuje ne samo kao dugogodišnja predavačica nego i kao su-organizatorica znanstvenog skupa u sklopu Zagorkinih dana te doktorskoga seminara *Feminisms in a Transnational Perspective* u Dubrovniku.

FEMINIZAM I KNJIŽEVNOST

(voditeljica kolegija Iva Grgić Maroević)

1. TATJANA JUKIĆ: VIKTORIJANSKE AUTORICE, INDUSTRIJSKI ROMAN, PSIHOANALITIČKO ČITANJE

Predavanje je zamišljeno kao komparativno čitanje dvaju viktorijanskih „industrijskih romana“: *Shirley* Charlotte Brontë (1849) i *Sjevera i juga* Elizabeth Gaskell (1855). Naglasak ćemo staviti na pripovjedna preslagivanja seksualnosti i roda kao okvir za domišljanje političke ekonomije kapitalizma u tim dvama tekstovima. Za takvo je čitanje konstitutivna i analiza ženskog autorstva u viktorijanskoj Britaniji, na presjecištima žanra, tržišta, prijateljstva, obiteljskih relacija i autorskih kolektiva. Nadalje, razmotrit ćemo kako pripovjedne konfiguracije u tim romanima anticipiraju psihoanalitičku kritiku i istodobno se konstituiraju kao uporišta za njezino preispitivanje.

Cilj predavanja:

Analiza književnosti te feminističke i psihoanalitičke kritike kao uporišta za uvid u kulturnu povijest kapitalizma.

Obavezan tekst za čitanje:

Charlotte Brontë, *Shirley*; Elizabeth Gaskell, *Sjever i jug* (pročitati barem jedan od ta dva romana, po mogućnosti na engleskome; oba su prevedena na hrvatski i dostupna u zagrebačkim gradskim knjižnicama)

Ostala literatura:

Nancy Armstrong, *Desire and Domestic Fiction. A Political History of the Novel*; Shoshana Felman, *Writing and Madness. Literature Philosophy Psychoanalysis*; Catherine Gallagher, *The Industrial Reformation of English Fiction*; Sandra M. Gilbert i Susan Gubar, *The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary*

Imagination (drugo izdanje); Raymond Williams, Culture and Society 1780-1950; Susan Zlotnick, Women, Writing and the Industrial Revolution (pročitati barem jedno poglavlje iz svake od knjiga).

O predavačici:

Tatjana Jukić je redovita profesorica na Odsjeku za engleski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Autorica je knjiga Zazor, nadzor, sviđanje. Dodiri književnog i vizualnog u britanskom 19. stoljeću (2002) i Revolucija i melankolija. Granice pamćenja hrvatske književnosti (2011). Osim toga, objavila je niz članaka o književnosti 19. i 20. stoljeća, filmu, psihoanalizi i književnoj teoriji. Vodi znanstvenoistraživački projekt "Kulturna povijest kapitalizma: Britanija, Amerika, Hrvatska".

2. IVA GRGIĆ MAROEVIĆ: VIRGINIA WOOLF ILI O KNJIŽEVNOSTI, FEMINIZMU I UTOPIJI

Esej Virginije Woolf *Vlastita soba* nerijetko se drži najvažnijim tekstom dvadesetostoljetnog feminizma, bar u književnom kontekstu. Devedeset godina od njegova nastanka, njegovi sadržaji katkada se, međutim, drže možda i odveć samorazumljivima, pa sam tekst valja svakako još jednom pročitati. Analizom strukture teksta provjerit će se relevantnost ovoga teksta za feministe i feministkinje dvadesetiprvog stoljeća. Drugi tekst Virginije Woolf o kojem će biti riječi, *Tri gvineje*, žanrovski je hibrid književnog eseja, protestnog pamfleta i utopijske konstrukcije. Manje poznat od *Vlastite sobe*, on je radikalniji i izravniji u stavovima, ali njegova analiza također pruža prostora za referencije na cjelokupni autoričin eminentno književni opus. Polaznice i polaznici stoga će moći provjeriti aktualnost iznesenih teza, ali i biti potaknuti na eventualna daljnja čitanja ostalih djela Virginije Woolf, u svjetlu raznolikih teorijskih pristupa kojima su ona tijekom desetljeća bila podvrgnuta.

Obavezan tekst za čitanje:

Virginia Woolf, *A Room of One's Own* u engleskom originalu ili u hrvatskom prijevodu (*Vlastita soba*, Centar za ženske studije)

Virginia Woolf: *Three Guineas* u engleskom originalu ili u hrvatskom prijevodu (*Tri gvineje*, Centar za ženske studije)

Ostala literatura:

Anna Snaith (ed.) *Virginia Woolf Studies*, Palgrave Macmillan, 2007

Brenda R. Silver, *Virginia Woolf Icon*, The University of Chicago Press, 1999

Rachel Bowlby, *Feminist Destinations and Further Essays on Virginia Woolf*, Edinburgh University Press, 1997

Polaznice i polaznici daljnje preporuke za čitanje također mogu dobiti na samim predavanjima, prema individualnim interesima.

O predavačici:

Iva Grgić Maroević diplomirala je anglistiku i talijanistiku te magistrirala i doktorirala književnost s traduktološkim temama na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Autorica je niza znanstvenih i stručnih tekstova iz područja talijanistike, traduktologije i ženskih/rodnih studija, kao i triju knjiga (*Osman i njegovi dvojnici*, Zagreb-Dubrovnik 2004., *Poetike prevođenja*, Zagreb 2009., *Politike prevođenja*, Zagreb 2017.) Urednica je nekoliko zbornika o književnom prevođenju, te izabranih djela Luigija Pirandella i izabranih djela Virginije Woolf. U Centru za ženske studije surađuje petnaestak godina, ponajviše kao predavačica i urednica, a u dva mandata bila mu je i predsjednicom.

3. VESNA BARILAR: MARIJA JURIĆ ZAGORKA I FEMINIZAM U POPULARNOJ KULTURI

Predavanjem će se pokušati predstaviti najčitaniju i najpoznatiju autoricu popularne književnosti ovog podneblja iz perspektive feminističkih kulturalnih studija kroz analizu nekih aspekata povijesnih romansi koje u općoj percepciji funkcioniraju kao njezin zaštitni znak. Fokusirat ćemo se na neka bitna pitanja feminističkog čitanja popularne kulture, kao i na pitanja recepcije (šire čitateljske publike i ona kanonske kulture). Predavanje je zamišljeno kao niz kraćih analiza odabranih tematskih skupova nekoliko romana promišljanjem odnosa popularne kulture i feminizma. Pokušat će se uprizoriti način na koji se u recentnim interpretacijama iščitava višeslojnost Zagorkinih romana.

Obavezan tekst za čitanje:

Hergešić, Ivo, 1979. „Predgovor“. U: *Tajna Krvavog mosta*, Zagreb, Stvarnost

Sklevicky, Lydia, 1996. „Patuljasta amazonka hrvatskog feminizma: Marija Jurić Zagorka“. U: *Konji, žene, ratovi*, Zagreb: Ženska infoteka, str. 245-247

Ostala literatura:

Lasić, Stanko, 1986. *Književni počeci Marije Jurić Zagorke. Uvod u monografiju*, Zagreb: Znanje

Grdešić, Maša, 2006. „Plameni inkvizitori između historijske vjernosti i romantične idealizacije“. U: *Plameni inkvizitori*, Zagreb: Školska knjiga, str. 696-706

O predavačici:

Suradnica Centra za ženske studije gotovo dva desetljeća na obrazovnim, istraživačkim i umjetničkim projektima (urednica/suautorica *Aktivistkinje – kako „opismeniti“ teoriju*, suradnica istraživanja *Female Well-Being Toward a Global Theory of Social Change*, stručno vodstvo u Memorijalnom stanu Marije Jurić Zagorke itd).

4. INGRID ŠAFRANEK: LJUBAV U SJENI MELANKOLIJE – ŽUDNJA, STRAST I BOL U POETICI MARGUERITE DURAS

Predavanje će pokazati kako je jedna od najpoznatijih francuskih spisateljica druge polovine 20. stoljeća obilježila to razdoblje svojim iznimnim stvaralaštvom koje obuhvaća roman, lirsku prozu, teatar, film, autobiografske tekstove i eseje u rasponu od poetike, politike, feminizma do gotovo svih suvremenih tema današnjice koje je predvidjela i tematizirala u diskursu ili u fikcionalnom obliku desetljećima unaprijed.

Obavezan tekst za čitanje:

M. Duras, *Ljubavnik*, Zagreb, Jutarnji list, 2004. (prevela I. Šafranek).

Ingrid Šafranek, dva eseja o M. Duras iz knjige *Bijela tinta*, Zagreb, Litteris, 2013.

Ingrid Šafranek, *Ljubav u sjeni melankolije: žudnja, strast i bol u poetici Marguerite Duras*, Život umjetnosti, br. 100, Institut za povijest umjetnosti, 2017.

Jane Winston: "M. Duras, Marxisme, Feminisme, Writing", *Theatre Journal*, vol. 47, No 3, Problems in feminisme (oct,19, 15) , pp. 345-365, the Johns Hopkins University Press. Stable URL <http://www.jstor.org/stable/3208892>

Preporuka za čitanje:

Sva djela (izbor) prevedena na hrvatski kao što su *Brana na Pacifiku*, *Moderato cantabile*, *Vicekonzul*, *Tarkvinijski konjići*, *Mornar s Gibraltara* (sve naklada Vuković&Runjić), *Pola jedanaest jedne ljetne večeri*, *Bolest smrti* i *Muškarac koji sjedi u hodniku* (Profil).

O predavačici:

Redovna profesorica u miru francuske književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Još aktivna kao predavačica (seminari iz književne interpretacije: Čitanje Prousta, Čitanje M. Duras, Francuski romantizam). Autorica i koautorica pet knjiga od kojih više poglavlja u *Povijesti svjetske književnosti*, sv. III, Liber, Zagreb, 1981. Književna prevoditeljica s francuskog i na francuski jezik. Područja istraživanja: poetika modernog romana (Proust, Duras), žensko stvaralaštvo, feministička kritika. Četiri semestra vodila seminar o M. Duras na Sveučilištu Paris VII Denis Diderot.

5. ANDREA ZLATAR VIOLIĆ: PREFEMINIZAM/FEMINIZAM/POSTFEMINIZAM I HRVATSKE SPISATELJICE

U predavanju ću izložiti tri ezemplarne figure hrvatskih spisateljica u vremenskom luku od kraja devetnaestog stoljeća do početka dvadesetprvog stoljeća, a to su Dragojla Jarnević, Slavenka Drakulić, Ivana Sajko. Prikazat ću kontekst nastanka njihovih djela te ćemo analizirati izvornu recepciju u odnosu na današnje interpretacije izabranih tekstova. Poseban naglasak bit će na (ne)promjenljivosti tematskih jezgri oko kojih spisateljice grade svoje tekstove (tijelo: seksualnost, bolest, starost, majčinstvo; ženska svakodnevnica).

Cilj:

uputiti studentice u paralelnu analizu feminističkih kretanja i književnih promjena, njihov suodnos i međutjecaje.

Obavezna literatura:

Slavenka Drakulić: Smrtni grijesi feminizma i Hologrami straha

Marija Ott Franolić: Dnevnik usremljen nemogućem

O predavačici:

Andrea Zlatar Violić (Zagreb, 1961), redovita profesorica na Odsjeku za komparativnu književnost Filozofskog fakultete u Zagrebu. Područja znanstvenog interesa tiču se autobiografskog diskursa, ženskog pisma, suvremene hrvatske književnosti. Uz znanstveni rad bavila se uredničkim poslom (Studentski list, Radio 101, Gordogan, Vijenac, Zarez) te političkim djelovanjem. Teme iz područja ženskih i rodnih studija najprisutnije su u njezinim knjigama Tekst, tijelo, trauma (2003) i Rječnik tijela (2010).

SOCIJALNA POLITIKA I FEMINISTIČKA INTERVENCIJA

(voditeljica kolegija: Karolina Leaković)

1. KAROLINA LEAKOVIĆ I BRANKA VIERDA: A TKO U SABORU ZASTUPA SOCIJALNU DRŽAVU?

S materijalističkog gledišta razraditi participaciju žena u aktivnom političkom životu povezujući konstitutivne elemente socijalne države, dostupnost navedenih i utjecaj na status žena u društvu. Razgovarati s polaznicima i polaznicama o njihovom viđenju važnosti sudjelovanja žena u politici u odnosu na stvaranje socijalne države.

Obavezni tekst za čitanje:

<http://www.libela.org/razgovor/3893-nikada-ne-bih-rekla-da-je-socijalizam-imao-pravi-feminizam/>

<https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2015/may/09/oprah-winfrey-neoliberal-capitalist-thinkers>

Ostala literatura:

Sapiro, Virginia. Kad su interesi interesantni? Problem političke predstavljenosti žena. *Žene i politika: feministička politička znanost*. Ur. Šinko, M., Centar za ženske studije, Zagreb, 2015.

Šinko Marjeta. (D)evolucija političkog statusa žena: tranzicijski kontekst. *Gyne politike ili o političkoj građanki. Osvrt na istraživanje Žene u politici*. Ur. Kašić, B., Šinko, M., Mladineo M., Borić, R., Centar za ženske studije, Zagreb, 2004.

<http://marks21.info/recenzija-knjige/zbornik-marksizam-i-feminizam>

<http://slobodnifilozofski.com/2016/03/nina-gross-kako-nas-je-kapitalizam.html>

O predavačicama:

Branka Vierda aktivistkinja, magistra prava. Dugogodišnja članica Foruma mladih SDP-a i Socijaldemokratskog foruma žena SDP-a. Sudionica organiziranja obrazovnih jedinica pri SDP-u. Polaznica obrazovnog programa Ženskih studija.

Karolina Leaković je politička aktivistkinja, vršiteljica dužnosti predsjednice Socijaldemokratskog foruma žena SDP-a. Bivša zastupnica u Hrvatskom saboru i dugogodišnja međunarodna tajnica SDP-a. Obrazovala se na Akademiji dramske umjetnosti i Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Članica SDP-a, Centra za ženske studije i Novog sindikata.

2. MISLAV ŽITKO: FINANCIJALIZACIJA TRŽIŠTA I KUĆANSTVO

Predavanja su zamišljenja kao uvod u kritiku političke ekonomije, ali i prikaz osnovnih pojmova ortodoksne (klasične) i heterodoksne političke ekonomije. Ukazat će se na osnovna polazišta suvremene feminističke ekonomije i analizirati neka aktualna socijalno-ekonomska pitanja žena.

Literatura:

"Feminizmom do društvene promjene", intervju s Adrienne Roberts (razgovor vodile Vedrana Bibić, Ankica Čakardić i Tina Tešija)

link: <http://www.zarez.hr/clanci/feminizmom-do-drustvene-promjene>

O predavaču:

Mislav Žitko: rođen je 1982. u Zagrebu. Diplomirao dvopredmetni studij filozofije i hrvatskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s diplomskim radom iz historijske epistemologije znanosti na temu neoklasične ekonomike. Od 2013. zaposlen kao asistent na Odsjeku za filozofiju. Doktorirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Znanstveni interesi i područje istraživanja: socijalna epistemologija, epistemologija znanosti, politička ekonomija i politika obrazovanja. Suosnovao je Centar za radničke studije.

3. DOMAGOJ MIHALJEVIĆ: UTJECAJ POLITIČKE I EKONOMSKE DINAMIKE NA BRAČNE TRENDOVE

Predavanja će se baviti promjenama u bračnim odnosima što su pratile političke i ekonomske događaje s naglaskom na razdoblje nakon Drugog svjetskog rata. Odluke o sklapanju braka i karakter bračnih odnosa posebno je zanimljivo razumjeti na način pripadnosti različitim društvenim slojevima. Preciznije, kako su se bračni trendovi mijenjali za radničku klasu, najviše uzdrmanu društvenim promjenama nakon 70ih godina, a kako su se u pogledu braka adaptirale srednja i više klase.

Cilj predavanja:

Cilj predavanja je brak i bračne odnose pozicionirati u širi kontekst političkih, ekonomskih i kulturnih promjena, tj. povezati šira društvena kretanja i odluke o zajedničkom životu.

Obavezan tekst za čitanje:

<http://lemondediplomatique.hr/prizori-iz-bracnog-zivota/>

Ostala literatura:

Naomi Cahn, June Carbone, *Red Families v. Blue Families*, 2010., New York: Oxford Press;

O predavaču:

Domagoj Mihaljević rođen je u Zagrebu (1983) gdje je završio studij ekonomije. Bavi se istraživanjem socijalističke povijesti Jugoslavije i političkom ekonomijom tranzicije. Pisao je za Zarez, Le Monde Diplomatique, Bilten, Slobodni filozofski.

4. LILIJANA BURCAR: POSLIJE SOCIJALIZMA „SAMO DEMOKRATSKI MRAK PREVLADAVA“ – NAMETANJE KAPITALIZMA I PRISILNI POVRATAK ULOGE DOMAĆICE

Ponovno nametanje kapitalizma rezultiralo je masivnim smanjenjem osnovnih socioekonomskih prava, poništavanjem ekstenzivne mreže socijalne države i ukupnim uništenjem blagostanja naroda i stvaranjem segmentiranih i hijerarhijski organiziranih kategorija eksploatiranih. Oslanjajući se na re-patrijarhalizaciju, ponovna uspostava kapitalističkih društvenih odnosa drukčije je utjecala na žene nego na muškarce. To je direktan rezultat transfera troškova i odgovornosti za društvenu i biološku reprodukciju sadašnje i budućih generacija radne snage od vlasnika kapitala ka ženama kao specifičnoj grupi ljudi, pomažući pritom rastu akumulacije kapitala za vlasnike. Ovaj proces gura žene nazad u izolaciju njihovih domova, pridajući im ulogu neplaćenih, ekonomski zavisnih ili poluzavisnih, reproduktivnih radnica, i u toj svojoj dodijeljenoj ulozi neplaćenih cjelodnevnih reproduktivnih radnica se percipiraju kao sekundarni donositelji prihoda i velika rezervna

armija rada ograničena uglavnom na neformalni sektor. Ponovnim nametanjem kapitalističkih društvenih odnosa napušta se socijalistička ideja rodne jednakosti koja se među ostalim oslanja na nužnosti socijalizacije društvene reprodukcije. U kapitalizmu je, naprotiv, privatizirana, što je neposredno povezano sa uspostavom i naturalizacijom konzervativnih rodni konstrukcija. Ova vrlo konkretna materijalnost kapitalizma oblikuje društvene strukture i svakodnevnu realnost ljudske egzistencije i praksi i ima direktan utjecaj na dostupne forme svijesti.

Cilj predavanja:

Osvijestiti: ovisnost kapitala o institucionalnom patrijarhatu, kao jedne od njegovih osnovnih operativnih i strukturnih zakonitosti u akumulaciji kapitala. Kapitalizam se, bez obzira u kojoj se formi pojavljuje, temelji na proizvodnji društvenospolne hijerarhije i naturalizaciji patrijarhata, na štetu kako žena, tako i muškaraca. Liberalnim feminizmom emancipacija žena nije moguća, budući da je on „službenom politikom“ kapitalističkih društvenih odnosa. To je moguće sistemskim, socijalističkim feminizmom, koji emancipaciju žena i muškaraca povezuje s dokidanjem strukturnih uzroka nejednakosti.

Obavezni tekst za čitanje:

Feminizam se sustavno ometa NGO-izacijom.

<http://arhiva.portalnovosti.com/2013/01/feminizam-se-sustavno-ometa-ngo-izacijom/>

Ostala literatura:

Burcar, Lilijana. Restavracija kapitalizma: repatriarhalizacija družbe. Ljubljana: Sophia, 2015.

Burcar, Lilijana. Ethnicizing Women's Domestic Entrapment in Sandra Cisneros's The House on Mango Street. *FLUMINENSIA*, god. 29 (2017), br. 2, str. 113-137.

https://www.academia.edu/35565638/ETHNICIZING_WOMEN_S_DOMESTIC_ENTRAPMENT_IN_SANDRA_CISNEROS_S_ANTIBILDUNGSROMAN_THE_HOUSE_ON_MANGO_STREET

<https://uni-lj.academia.edu/LilijanaBurcar/SOCIALISM-FEMINISM>

O predavačici:

Lilijana Burcar je profesorica, publicistkinja i aktivistkinja koja se u svom istraživačkoteorijskom radu bavi feminističkom, postkolonijalnom i neokolonijalnom teorijom, suvremenom američkom i engleskom književnošću te rodnim studijima, socialistično mentalitetom i borbom protiv kapitalističkog društva eksploatacije.

5. KARIN DOOLAN: POLITIČNOST OBRAZOVANJA I PRIJEPORI O RODU

Kratki opis: U fokusu predavanja je problematiziranje pitanja (a)političnosti formalnog odgojno-obrazovnog procesa pri čemu se mit o apolitičnosti toga procesa dekonstruira, između ostaloga, ilustracijama neo-konzervativnog tradicionalizma i tehničkog instrumentalizma koji su prisutni u reformskim inicijativama u hrvatskom obrazovnom sustavu. Poseban naglasak će biti na recentnim prijeporima o korištenju pojma rod u hrvatskom odgojno-obrazovnom kontekstu i poziciji kritičke pedagogije vezano uz te prijepore.

Cilj predavanja:

Skiciranjem teorijskog vokabulara vezano uz pitanje (a)političnosti odgojno-obrazovnog procesa te ilustracijama njegove političnosti predavanjem se želi posvjestiti odnosno produbiti razumijevanje kompleksne veze između društva, ekonomije, države i obrazovanja.

Obavezni tekst za čitanje:

Weis, L., Dimitriadis, G. (2006). *Ideology, curriculum and the new sociology of education*. New York: Routledge. (Uvod)

Ostala literatura:

Freire, P. (1972). *Pedagogy of the Opressed*. London: Penguin Books.

hooks, b. (1994). *Teaching to Trangress: Education as the Practice of Freedom*. London: New York.

Young, M. (2008). From Constructivism to Realism in the Sociology of the Curriculum, *Review of Research in Education*, 32:1, 1-28.

O predavačici:

Karin Doolan predaje sociologiju obrazovanja i kvalitativne metode istraživanja na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru u statusu izvanredne profesorice. Doktorirala je i magistrirala u području sociologije obrazovanja (društvene nejednakosti u obrazovanju, obrazovanje za aktivno građanstvo) na Sveučilištu u Cambridgeu. Trenutno vodi projekt „Društvena stratifikacija u Hrvatskoj: strukturni i subjektivni aspekti“ koji financira Hrvatska zaklada za znanost. U fokusu projekta su pitanja kako izgleda klasna struktura hrvatskog društva na temelju empirijske operacionalizacije različitih teorijskih pristupa klasnoj analizi te kako žive ljudi u Hrvatskoj koji imaju različite klasne pozicije, s fokusom na to kako krizne situacije, poput elementarnih nepogoda kao što su poplave, učvršćuju njihove klasne položaje.

6. DANIJELA DOLENEC: EGALITARIZAM I NJEGOVI DVOJNICI

Polazeći od teze da hrvatski građani u visokoj mjeri izražavaju egalitarne preference - koje u parlamentarnoj politici nitko ne predstavlja – analiziram osnovne konture socijalne države u Hrvatskoj. Kroz primjere javnih politika u području obrazovanja postavljam pitanje smanjuju li postojeći programi ili pak povećavaju društvene razlike, te zastupam tezu o novoj morfologiji konzervativizma socijalne države u Hrvatskoj.

Cilj predavanja:

Cilj predavanja je da studentice steknu osnovne analitičke uvide u tipologiju socijalnih država, učinke politika socijalne države te posljedice koje to ima za političko djelovanje na ljevici.

Polazeći iz egalitarne perspektive, studentice će biti upoznate s temeljnim tipovima socijalne države u Europi, razviti sposobnosti procjene politika socijalne države, te steći uvide u odnos između politika socijalne države s jedne i dinamike političke borbe s druge strane.

Obavezni tekst za čitanje:

Esping Andersen, Gosta (1990) Introduction, *The Three Worlds of Welfare Capitalism* (Princeton University Press)

Ostala literatura:

Fraser, Nancy (1994) 'After the Family Wage: Gender Equity and the Welfare State', *Political Theory*, Vol. 22, No. 4, pp. 591-618.

O predavačici:

Danijela Dolenc je docentica na Odsjeku za komparativnu politiku Fakulteta političkih znanosti na Sveučilištu u Zagrebu i predsjednica uprave Instituta za političku ekologiju. Magistrirala je na LSEu (2005), a doktorirala na ETH Zurich (2012). Predaje komparativnu politiku, politike osporavanja i metodologiju društvenih znanosti, a primarni istraživački interes su joj demokratizacija i politička ekonomija post-socijalističke Europe. Njena knjiga *Democratic Institutions and Authoritarian Rule in Southeast Europe* (ECPR, 2013) osvojila je Državnu nagradu za znanost 2013. godine.

Trenutno vodi znanstveni projekt *Disobedient Democracy: A Comparative Analysis of Contentious Politics in the European Semi-periphery*, koji financira Švicarska zaklada za znanost. Glavni cilj projekta je analizirati poveznice između društvenih pokreta i suvremene krize liberalne demokracije u Europi, s posebnim fokusom na zemlje europske periferije: Hrvatsku, Srbiju, Španjolsku i Portugal.

Centar za ženske studije

Dolac 8, Zagreb

www.zenstud.hr